

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ
SORULARIN KAPSAM-GEÇERLİK VE BLOOM
TAKSONOMİSİ'NE GÖRE ANALİZİ

Hazırlayan

Azmi ŞENSES

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. İsa TAK

TOKAT – 2008

İLKÖĞRETİM 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ
SORULARIN KAPSAM-GEÇERLİK VE BLOOM
TAKSONOMİSİ'NE GÖRE ANALİZİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 18. / .08 / 2008

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)	İmzası
Başkan : Yrd. Doç. Dr. Mehmet KARATAŞ....	M. Karataş
Üye : Yrd. Doç. Dr. Alpay Dağcıoğlu YILDIZ	Alpay Dağcıoğlu
Üye : Yrd. Doç. Dr. İsmail TAK.....	İsmail Tak
Üye :	.....
Üye :	.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 02. / 07. / 2008 tarih ve 22/03 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: .....
Yrd. Doç. Dr. Emre BARLAS
Enstitü Müdürü V.
Mühür

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(18/08/2008)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Azmi ŞENSES

İmzası

TEŞEKKÜR

Araştırmamın bütün aşamalarında benden görüşlerini ve değerlendirmelerini esirgemeyen başta tez danışmanım Yrd. Doç.Dr. İsa Tak'a, eleştirileriyle çalışmamın şekillenmesine büyük katkıda bulunan Yrd. Doç.Dr. Mehmet KARATAŞ ve Yrd. Doç.Dr. Recep KOÇAK'a, çalışmamın düzenlenme aşamasında bana her konuda yardımcı olan Arş. Gör. Fatma MAZMAN ve Arş. Gör. Hakan ÖRTEN'e, ayrıca beni her zaman destekleyen sevgili eşime sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmada 2005 MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre hazırlanan ve 2007–2008 eğitim-öğretim yılında tüm Türkiye’de ilköğretim ikinci kademe, 6.sınıf sosyal bilgiler dersinde okutulan ders kitaplarındaki soruların Bloom Taksonomisi’ne göre dağılımı ve kapsam geçerliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada hazırlanan ders kitaplarındaki ünite sorularının programa göre kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi açısından yapılandırıcı yaklaşımı esas alan 2005 MEB İlköğretim programının hedeflerine ne kadar hizmet ettiğini belirlemek amacıyla, Tokat ili genelinde okutulan A Yayınlarına ait ve MEB Yayınevine ait ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları inceleme materyali olarak kullanılmıştır. Öncelikle söz konusu kitaplarda bulunan soruların 2005 MEB İlköğretim Programına göre kapsam-geçerlik durumları incelenmiş, daha sonra da aynı soruların Bloom Taksonomisi’nin hangi basamağına ait oldukları tespit edilmiştir. Böylece ders kitabındaki soruların bir anlamda programa uygunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda 2005 MEB programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki soruların kapsam geçerliğinin iyi olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında yeni programa ait ders kitaplarındaki soruların Bloom Taksonomisi açısından yeterli olmasa da eski programa göre hazırlanan ders kitaplarındakilere göre biraz daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna bağlı olarak eğitim-öğretimin amacına ulaşmasında ders kitaplarındaki ünite sorularının önemi ortaya konulmuştur. Bu nedenle de ders kitaplarının seçiminde ve hazırlanmasında azami dikkat gösterilmelidir.

Anahtar Kelimeler: 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Kapsam-Geçerlik, Bloom Taksonomisi, Ünite Sorusu.

ABSTRACT

In this study, the contents validity of questions that take place in the coursebooks being taught in secondary school 6th class social sciences courses all over Turkey in 2007–2008 Education-Teaching Year, prepared considering 2005 National Education Ministry elementary education and range of questions according to Bloom's Taxonomy have been researched. For this aim, the 6th class social sciences coursebooks which belong to "A Press" as a private press and National Education Ministry press have been researched. Firstly, according to 2005 National Education Ministry Programme, the contents validity cases of the questions in the coursebooks have been defined. Then, the questions, which steps according to Bloom's Taxonomy they belong to, have been defined. Thus, the appropriateness of the questions in the coursebooks somehow through the programme and how much they respond to the aims; namely, their qualities are dealt. At the end of the study, it is clear that considering 2005 National Education Ministry Programme the contents validity rates of the questions in the coursebooks are quite good.

In addition to this, in the view of Bloom's Taxonomy, even if the questions in the coursebooks belonging to the new programme are not efficient, they are a little more successful than the ones prepared according to old programme. Considering this situation, it is still emphasized that the coursebooks are very important to reach the goals in education-teaching process. Finally, it should be given much more attention to the coursebooks selection and preparation.

Key words: 2005 social sciences teaching programme, social sciences coursebook, contents validity, Bloom Taxonomy, unit questions.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM VE ALT PROBLEMLER.....	5
1.2. AMAÇ.....	8
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	9
1.4. SAYILTIAR.....	11
1.5. SINIRLILIKLAR.....	11
1.6. TANIMLAR.....	12
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	13
2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	14
2.1.1. Ölçme Değerlendirmede Ders Kitabında Bulunması Gereken Özellikler....	15
2.1.2. Sosyal Bilgiler Ders Programının Uygulama Şekli ve Özel Amaçları.....	18
2.1.3. Sosyal Bilgiler Dersi Ünite Kazanımları.....	26
2.1.3-1. Ünite: Sosyal Bilgiler Öğreniyorum.....	26
2.1.3-2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam.....	27
2.1.3-3. Ünite: İpek Yolu'nda Türkler.....	28
2.1.3-4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları.....	28

2.1.3-5. Ünite: Ülkemiz ve Dünya.....	29
2.1.3-6. Ünite: Demokrasinin Serüveni.....	29
2.1.3-7. Ünite: Elektronik Yüzyıl.....	30
2.1.4. Kapsam Geçerlik.....	31
2.1.4.1. Kapsam Geçerliğin Tespit Edilme Yöntemleri.....	33
2.1.4.2. Kapsam Geçerliğin Sağlanabilmesi İçin Gerekli Etmenler.....	38
2.1.5. Bloom Taksonomisi.....	41
2.1.5.1. Bilgi Basamağı.....	43
2.1.5.2. Kavrama Basamağı.....	45
2.1.5.3. Uygulama Basamağı.....	46
2.1.5.4. Analiz (Ayrıştırma) Basamağı.....	46
2.1.5.5. Sentez (Bireşim) Basamağı.....	48
2.1.5.6. Değerlendirme Basamağı.....	48
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	57
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	62
3.1. ARAŞTIRMANIN METODU.....	62
3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	62
3.3. VERİ KAYNAKLARI.....	63
3.4. VERİLERİN TOPLANIP ÇÖZÜMLENMESİ.....	63
4. BULGULAR.....	64
4.1. DERS KİTAPLARINDAKİ SORULARA GENEL BİR BAKIŞ.....	64
4.2. BİRİNCİ ALT PROBLEME AİT BULGULAR.....	68
4.3. İKİNCİ ALT PROBLEME AİT BULGULAR.....	70

4.4. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME AİT BULGULAR.....	72
4.5. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME AİT BULGULAR.....	74
4.6. BEŞİNCİ ALT PROBLEME AİT BULGULAR.....	75
4.7. ALTINCI ALT PROBLEME AİT BULGULAR.....	77
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	79
5.1. BULGULARIN YORUMU.....	79
5.2. ÖNERİLER.....	83
6. KAYNAKLAR.....	86
7. ÖZGEÇMİŞ.....	92

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri.....	26
Tablo 2.2. Bilişsel Alan Basamakları ve Beklenen Davranışlar.....	55
Tablo 4.1. Ders Programı Kazanım Sayıları, Özel Yayınevi Ders Kitabındaki Soruların Ünitelere Göre Dağılımı, Sayısı ve Oranları.....	64
Tablo 4.2. Ders Programı Kazanım Sayıları, Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitabındaki Soruların Ünitelere Göre Dağılımı, Sayısı ve Oranları.....	66
Tablo 4.3. Ünite Hazırlık Sorularının Kapsam Geçerlik Durumu.....	68
Tablo 4.4. Ünite Ortası Sorularının Kapsam Geçerlik Durumu.....	70
Tablo 4.5. Ünite Sonu Değerlendirme Sorularının Kapsam Geçerlik Durumu.....	72
Tablo 4.6. Ünite Hazırlık Sorularının Bloom Taksonomisi'ne Göre Durumu.....	74
Tablo 4.7. Ünite Ortası Sorularının Bloom Taksonomisi'ne Göre Durumu.....	75
Tablo 4.8. Ünite Sonu Değerlendirme Sorularının Bloom Taksonomisi'ne Göre Durumu.....	77

KISALTMALAR

ÖPK.....	Öğretim Programı Klavuzu
ÖY.....	Özel Yayınevi
SS.....	Soru Sayısı
MEB....	Milli Eğitim Bakanlığı
BB.....	Bilgi Basamağı
KB....	Kavrama Basamağı
UB....	Uygulama Basamağı
AB....	Analiz Basamağı
SB....	Sentez Basamağı
DB....	Değerlendirme Basamağı
K....	Kazanım
Ü....	Ünite
KGUSS....	Kapsam-Geçerliği Uygun Soru Sayısı
KGOSS....	Kapsam-Geçerliği Olmayan Soru Sayısı
SSKN....	Soru Sorulmayan Kazanım Numarası
s.....	Sayfa

1. GİRİŞ

Eğitim, bireye kendi yaşantısı yoluyla istendik ve kasıtlı olarak davranış değişikliği kazandırma sürecidir. Eğitimin tanımında geçen istendik ve amaçlı davranış değişiklikleri eğitim programının hedeflerini belirler(Ertürk,1988:31). Eğitim, insanların ait olduğu topluma göre sosyalleşmesi, o toplumun kültürünü kazanması, ona katılması ve toplumun değerlerini geliştirmesi sürecidir. Eğitimin bir başka yönü de meslek kazandırma süreci olmasındır. İnsanların ilgi, istek ve yeteneklerini açığa çıkarıp kendisini ifade edebilmesidir (Ereş,2007:2-5). Eğitim; amacı, öğrenme etkinlikleri, değerlendirme aşamaları olan birbirini bütünleyen öğrenme etkinliklerinin tamamıdır (Fidan, Erden, 1986:15). Bir programın genel ve özel hedefleri o ülkenin milli değerlerinden ayrı düşünülemez. Eğitim-ğretim programı ülke için geçerli olan genel ve özel amaçlar ile ideal vatandaş yetiştirme arzusuna uygun olmalıdır. Çünkü dünya üzerindeki tüm devlet ve toplumlar, vatandaşlarını kendi belirlediği amaçlar ışığında yetiştirmek ister. Bu da ancak eğitimle mümkündür. Dolayısıyla belirlenen amaçlara uygun eğitim-ğretim programları hazırlanır. İnsanların belirlenen hedefler çizgisinde eğitilmelerinde sosyal bilgiler eğitiminin çok büyük bir yeri vardır. Özellikle son zamanlarda sosyal bilgiler programının insan yetiştirme açısından önemi daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede değişen ağdaş, bilimsel gelişmeler, birey ve toplumun ihtiyaçlarına göre Milli Eğitim Bakanlığı'nı (MEB) yapılandırıcı yaklaşımı temel alan yeni bir ilköğretim sosyal bilgiler programı hazırlamaya yönlendirmiştir. MEB tarafından hazırlanan bu programların bilimsel inceleme ve değerlendirmeye ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı da hazırlanan ilköğretim

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının belirlenen özellikler yönünden inceleme ve değerlendirmesini yapmaktır.

Eğitim programlarının hedeflerine ulaşmasında müfredat programlarının önemi büyüktür. Değişen bilgi ve anlayışların programlarda yer alması için ihtiyaç anında programlarda düzeltme ve değişimler yapılmalı ve bu durum sürekli devam ettirilmelidir (Güçlü, MEB, 2004:261).

Sosyal bilgiler dersinde üniteler işlenirken doğrudan kazanılması istenen bilgi ve beceriler çerçevesinde alıştırmalar yapılmalıdır. Öğrencilerdeki zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ve sosyal katılım... vb sosyal becerilerin kazandırılıp geliştirilmesine önem verilmelidir (MEB, 2006:8).

Sadece sosyal bilimler dersleri için değil tüm dersler için ders kitapları öğrenme sürecinde vazgeçilmez bir materyaldir. Bundan dolayı ders kitaplarının ne ölçüde müfredata uygun olduğu önemli bir sorun olarak sürekli tartışılmaya devam edilecektir. İyi bir ders kitabı nasıl olur? Kitaplar nasıl okunmalıdır? Bu gibi sorular hakkında bilgi sahibi olunursa öğrenim ve öğretim çok daha verimli olacaktır. Ders kitabı öğrenciyi düşünme ve öğrenmeye yönlendirmeli, öğrencinin derse katılmasını sağlayıcı şekilde hazırlanmalıdır. Ders kitapları genellikle;

a-Konunun anlatıldığı metin,

b-Metni tamamlayan alıntılar

c-Sorular

olmak üzere üç temel kısımdan oluşur.

Soru sorma sanatı, eğitim-öğretimin önemli bir unsurudur. Araştırmada incelenen bölüm, öğretim amaçlı olarak kitaplarda bulunan sorulardır. Türkiye'deki ders

kitaplarında ünite başında, ortasında ve sonunda öğrencinin durumunu ölçmeye yönelik sorular bulunur. Yapılandırıcı yaklaşıma göre de bu sorular öğrenciyi düşünmeye sevk edici türden olmalıdır ki, öğrenci istenen bilgi ve becerilere daha iyi ve kolay sahip olsun.

Bilindiği gibi ders kitaplarının öğelerinden birisi de değerlendirme kısmını oluşturan sorularıdır. Değerlendirme bölümü olmayan bir kitap düşünülemez. Çünkü değerlendirmenin olmadığı bir programda başarıdan söz edilemez. Belirlenen hedeflere ulaşma durumu ve hangi konularda bir eksikliğin olduğunu belirlemek ancak sorularla ortaya konulabilecektir. Ders kitabı öğretmen ve öğrenciyeye değerlendirme yapma şansı tanır. Ünite ve konuların sonundaki sorular öğretimin amacına ulaşmasına yardımcı olur (Şahin, 2003:159).

Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında yer alacak sorular öğrencinin konuyla ilgili bilgi sahibi olup olmadığını, konuyu anlayıp anlamadığını, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme yapıp yapamadığını ortaya koyacak sorular olmalıdır. Yapılan değerlendirmelerde bütün düzeyde doğru cevap verme oranı yüksekse o ders kitabı müfredat için uygundur diyebiliriz. Yani ders kitabındaki soruların kapsam-geçerliliğinin yüksek olması ile Bloom Taksonomisi'nin bilişsel sınıflandırmasının uygun basamaklarına ait olması konularının birbirleriyle ilişkili olup olmadığının incelenmesi araştırmaya değer bir konu olarak görülmektedir.

Hazırlanan ölçme aracının kapsam-geçerliliğinin yüksek olması öğrenciden beklenen bilgi ve becerileri ne oranda ölçtüğüne bağlıdır. Yöneltilen soruların sonunda öğrencilerin bazı davranış değişikliklerini ve bilgi sahibi olduklarını göstermeleri

gerekmektedir. Ders kazanımlarının fazla olduğu konu ve ünitelerde daha fazla soruya yer verilmelidir (Balcı, 2005:104).

Bu çalışmada her ne kadar ünite hazırlık, ünite ortası ve ünite sonu değerlendirme soruları gibi gruplandırmalar yapılmış olsa bile ünite hazırlık ve ünite ortası sorular da ünite değerlendirme soruları kapsamında düşünülmüş ve kapsam geçerlik analizleri yapılmıştır. Çünkü kapsam geçerlik analizinin yapılabilmesi için öğrencilerin belirli kazanımlara yönelik olarak öğretime tabi tutulması ve ondan sonra da ölçme değerlendirme araçlarının devreye girmesi gerekir. Yani herhangi bir öğretim faaliyetinde bulunulmadan yöneltilen ölçme araçlarında kapsam geçerliğin olması beklenemez. Yılmaz ve Sünbül'ün de dediği gibi kapsam geçerliğin sağlanmasında önemli bir nokta da soruların öğretilen konulardan yeterli sayıda yöneltilmesi ile sağlanabilir. Dolayısıyla da konu başlarındaki ünite hazırlık ve ünite ortası sorularında kapsam geçerlik analizleri yapılamaz. Fakat çalışmada soruların ders kazanımlarına uygunluklarının tespiti amacıyla tüm sorular ünite sonu değerlendirme soruları kapsamında ele alınmıştır. Çalışmayla ilgili değerlendirme yapılırken bu noktanın göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Yılmaz ve Sünbül, 2000: 241). Bir diğer önemli husus da yapılandırıcı yaklaşımı esas alan bu program ilk defa 2004-2005 eğitim-öğretim yılında bazı pilot illerde uygulamaya konulduğundan bazı eğitimci ve yazarlar programı 2004 MEB Programı olarak adlandırmaktadırlar. Bu program pilot illerde başarılı bulunduğundan 2006-2007 eğitim-öğretim yılında tüm Türkiye'de hayata geçirilmiştir. Yani adı geçen 2004 MEB ve 2005 MEB Programları aynı kavramı ifade etmektedir.

Bir ülkenin bilim ve teknikte yetişmiş insan gücüne sahip olması her şeyden evvel, o ülkedeki eğitim sisteminin çağa ve ihtiyaçlara göre hazırlanıp hayata geçirilmesiyle ilgili bir mesele olduğundan, eğitime gereken önem verilmeli, dünyadaki gelişmeler yakından takip edilmeli, gerekirse eğitim programları yeniden yapılandırılmalı ve eğitim-öğretim ortamı her yönüyle ciddi ve çağdaş bir yapıya kavuşturulmalıdır.

1.1. PROBLEM VE ALT PROBLEMLER

Sosyal bilgiler dersi 2005 MEB programına göre ilköğretim 4, 5, 6, 7. sınıflarda haftada 3 saat okutulan bir derstir. Bu dersin ana konuları tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisidir. Demokrasiyi ve insan haklarını benimsemiş, vatanını ve milletini seven yurttaşlar yetiştirmek temel amacıdır. Sosyal Bilgiler dersi insanları ve yaşamlarını konu alır. Kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardım eder. Sosyal Bilgiler kavramının tanımlanması, coğrafya, tarih, felsefe gibi bir kavramı tanımlamaktan daha zordur. Çünkü Sosyal Bilgiler birçok alandan meydana gelen disiplinler arası bir kavramdır (MEB, 2004: 205).

Bu bilgiler ışığında sosyal bilgiler dersinde belirlenen amaçlara ulaşmada ders kitabının önemli bir yeri vardır. Bu nedenle ders kitapları programdaki hedeflere uygun olarak yapılandırılmalıdır. Sosyal bilgiler ders kitabı da öğrencilerin düşünme ve sosyal becerilerini geliştirebilmelidir. Zamanın büyük bölümü ders kitabı merkezli değerlendirildiği için, ders kitabı nitelik yönünden üst seviyede olmalı, bilgi edinmede ve pekiştirmede son derece iyi hazırlanmış konumda bulunmalıdır. Öğretim

programlarının hedeflediği eğitim ve öğretim amaçlarına ulaşmak için yardımcı olan ders kitapları, programda istenen özelliklere uymak durumundadır. Sosyal bilgiler dersinde okutulmak için değişik yayınevlerince hazırlanmış çok sayıda ders kitapları vardır. Dolayısıyla öğretimde en önemli sorunlardan biri de derste okutulacak kitabın seçimidir.

Tokcan (2003:174–175)'in araştırmasında 1998 MEB Programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki soruların kapsam-geçerliğinin düşük, bunun yanında genelde Bloom Taksonomisi'nin bilişsel alanın bilgi ve kavrama kısımlarına yönelik olduğu ortaya konulmuştur. Bu büyük bir eksiklik. Çünkü sosyal bilgiler dersi, yalnız saptanmış olan bazı bilgi ve becerilerin öğrenciye aktarılıp, kavratılmasını amaçlamaz. Öğrencilerin karşılaştıkları her hangi bir soru veya problem karşısında değerlendirme ve yorum yapabilmeleri de dersin önde gelen amaçlarındandır. Bu sebeple sosyal bilgiler ders kitaplarında Bloom Taksonomisi'nin bütün alan ve basamaklarına hitap edici sorular yer almalıdır (Şahin, 2003: 174–175).

Gelişen, değişen dünya ve teknoloji ülkemizde Milli Eğitim Programı'nın değişmesine yol açmış ve bu doğrultuda 2005 yılında İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı da yenilenmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitapları da değiştirilmiş ve yeni program ışığında hazırlanan ders kitapları 2006–2007 eğitim-öğretim yılında ülke genelinde okutulmaya başlanmıştır.

Tüm bu gelişmeler sonucu yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan soruların kapsam geçerliğinin ve Bloom Taksonomisi'nin bilişsel alan basamaklarına göre incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın altı alt problemi şu şekilde belirlenmiştir;

- 1.Ders kitaplarındaki ünite hazırlık sorularının kapsam-geçerliği nasıldır?
2. Ders kitaplarındaki ünite ortası sorularının kapsam-geçerliği nasıldır?
- 3.Ders kitaplarındaki ünite sonu değerlendirme sorularının kapsam-geçerliği nasıldır?
4. Ders kitaplarındaki ünite hazırlık sorularının Bloom Taksonomisi bilişsel basamakları açısından dağılımı nasıldır?
5. Ders kitaplarındaki ünite ortası sorularının Bloom Taksonomisi bilişsel basamakları açısından dağılımı nasıldır?
6. Ders kitaplarındaki ünite sonu değerlendirme sorularının Bloom Taksonomisi bilişsel basamakları açısından dağılımı nasıldır?

2005 İlköğretim sosyal bilgiler programını hazırlayan uzman eğitimciler hazırladıkları “Program Uygulama Kılavuzu”nda eğitim-öğretimi destekleyici mahiyette ve programın amacına ulaşmasını sağlayabilmek amacıyla örnek ölçme değerlendirme metot ve sorularına yer vermişlerdir. Şüphesiz ki, bu da ancak kazanımları ölçebilecek nitelikte kapsam geçerliğine sahip sorularla ve öğrencileri eldeki verilerden yararlanarak üst düzeyde düşünmeye sevk edici aşamalı olarak belirlenmiş Bloom Taksonomisi’ne göre iyi hazırlanmış sorularla sağlanacaktır (MEB, 2006: 72-75).

Tüm derslerde olduğu gibi sosyal bilgiler ders kitaplarında da ünite hazırlık, ünite ortası ve değerlendirme sorularının seçimi ve yazımı son derece önemlidir. Ünite hazırlık soruları üniteye başlamadan önce öğrencilerin o üniteye ait konular hakkındaki bilgilerini yoklar. Ünite ortası sorular ise konu işlenirken öğrencilerin bilgilerini pekiştirmeyi, bir eksikliğin olup olmadığını belirlemeye yöneliktir. Ünite sonu

değerlendirme soruları ise amaca ne derece ulaşıldığını ortaya çıkarır, yani genel değerlendirme yapılmasını sağlar. Ölçme araçlarının eğitimde büyük önemi olmasına rağmen, 2005 yılından önceki MEB müfredat programlarına göre hazırlanan ders kitaplarında maalesef ünite sorularının seçiminde gereken titizlik gösterilmemiştir.

1.2. AMAÇ

2007-2008 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler dersinde toplam dört kitap okutulmuştur. Bu araştırmadaki amaç, Türkiye genelinde 2005 MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Programına göre hazırlanarak 2007–2008 eğitim-öğretim yılında Tokat ili genelinde okutulan özel bir yayınevine (Kolukısa, E.A vd, (2007), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6*, A Yayınları, Ankara.) ve MEB yayınlarına (Genç, E. vd, (2007), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6*, MEB Devlet Kitapları, İstanbul) ait ders kitaplarındaki ünite sorularının programa göre kapsam-geçerlik ve Bloom Taksonomisi açısından incelenmesidir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Yapılandırıcı yaklaşımı esas alan 2005 programına göre hazırlanan ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki sorularının kapsam-geçerliği ne ölçüde sağlanmıştır?
2. Yapılandırıcı yaklaşımı esas alan 2005 programına göre hazırlanan ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler dersi kitaplarındaki sorular Bloom'un bilişsel sınıflandırmasının hangi basamaklarına aittir ve bu sorular 6. sınıf öğrencilerinin zihinsel, sosyal gelişim özellikleri ile uyumlu mudur?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri çocuğun toplumsallaşmasını sağlamak ve onu iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. İlköğretim kurumlarında bu amaca hizmet eden en önemli dersler hayat bilgisi ve sosyal bilgilerdir (Erden, 2003: 9).

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında, birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005: 42).

Ülkemiz genelinde halen sosyal bilgiler dersleri için yeterli materyallerin sağlanamaması öğretmenler ve öğrenciler için önemli bir sorundur. Bu sorun ders kitabının önemini daha da arttırmaktadır. Yapılan bu çalışmayla MEB programının başarıya ulaşması için sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabında yer alan ünite soruları kapsam-geçerliliği ve Bloom Taksonomisi'nin bilişsel alan basamaklarına göre incelenmiş ve böylece sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabının bu yönleriyle yeterli olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmayı önemli kılan başka bir faktör ise 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programına göre hazırlanıp okutulmakta olan 6.sınıf ders kitaplarının henüz kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi açısından incelenmemiş olmasıdır.

Ders kitapları öğrenci seviyesine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun şekilde hazırlanmalıdır. Kitapta önemli yerlerin altı çizilerek veya başka şekilde belirtilmeli,

öğrencide merak uyandırıcı ve öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yönelten sorulara olabildiğince yer verilmelidir. Yine her ders için ayrıca bir de öğretmen kitabı hazırlanmalı, bu kitaplarda dersin kazanımları ve bu amaçlara ulaşmak için yapılması gerekenlere yer verilmelidir.

Bu açıklama da gösteriyor ki ders kitabında yer alan ünite soruları hem öğrencilerin bilgi seviyesini hem de konu bitiminde dersin ne düzeyde öğrenildiğini belirlemektedir. Soruların kapsam-geçerliği yüksek olursa ve öğrencileri çok yönlü olarak düşünmeye sevk ederse öğretmen de gönül rahatlığıyla dersini işleyebilecektir. Yine bu çalışmayla eski programlarla, 2005’de hazırlanan ve Türkiye genelinde 2006–2007 ders yılında uygulamaya konulan ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler ders programına göre hazırlanan ders kitaplarında yer alan ünite soruları belirlenen yönleriyle daha kolay karşılaştırılabilecek; böylece kitaplarda yer alan ünite sorularının amaca uygunluk derecesi ve kalitesi ortaya konmuş olacaktır.

Ders kitaplarında ölçme aracı görevinde olan ünite sorularının programa uygunluğunu ortaya koyacak bu araştırma bir anlamda kitapların hazırlanmasında ölçme değerlendirme açısından göz önünde bulundurulması gereken hususları gözler önüne serecek ve daha kaliteli kitapların hazırlanmasına katkıda bulunacaktır. Bunun yanında ders kitaplarının hazırlanmasında maddi çıkar unsurlarının da arka planlarda kalmasını sağlayacaktır.

1.4. SAYILTILAR

Çalışmada şu sayılıtlar göz önünde bulundurulmuştur:(Programa göre ders kitaplarındaki ünite sorularının)

1. Kapsam geçerliğinin sağlanması eğitimin hedeflerine ulaşmasına büyük katkı sağlayacaktır.
- 2.Bloom Taksonomisi'ne göre orantılı dağılım yapılması öğrencilerin eldeki verilerden yararlanarak yorum yapabilme yeteneğine sahip olacaklardır.
3. Eğitim-öğretimde başarının değerlendirilmesinde kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi yönünden iyi hazırlanmış ders kitaplarına ilgi artacak, bunun doğal sonucu olarak da yayıncılar kaliteli ders kitapları hazırlamaya teşvik edilecektir.

1.5. SINIRLILIKLAR

- 1- Araştırma Türkiye genelinde 2007–2008 eğitim-öğretim yılıyla,
- 2- Biri özel yayınevi diğeri de MEB yayınlarına ait iki adet ders kitabıyla,
- 3- Araştırma sadece ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıyla,
4. Ders kitaplarındaki soruların programa göre kapsam-geçerliğinin ve Bloom Taksonomisi açısından analizleriyle,
5. Araştırmada kullanılan yöntem literatür taraması ve doküman analizi ile sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

İlköğretim: Zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitim-öğretim gördükleri ve öğrenim süresi sekiz yıl olan resmi veya özel öğretim kurumlarıdır.

İlköğretim İkinci Kademe: İlköğretim okullarının 6. , 7. ve 8. sınıfları kapsayan bölümüdür.

Sosyal Bilgiler Dersi: Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2004:45).

Kapsam-geçerliliği: Ölçme-değerlendirmede kullanılacak soruların kazanım sayısına göre orantılı oranda ve ölçülmesi hedeflenen özellikleri ölçecek şekilde hazırlanma durumu.

Bloom Taksonomisi: Benjamin Bloom tarafından 1959'da bireylerin bilişsel özelliklerini ölçmeye uygun olarak hazırlanan sınıflandırma tekniği.

Yapılandırıcı yaklaşım: Bilginin öğrenen tarafından nasıl yapılandırıldığı, öğrenenler ne biliyor, gelecekte neyi bilmeye ihtiyaçları olacak, bilgiyi nasıl yapılandıracakları soruları üzerine odaklandığı bu yaklaşım, yeni bilgi ile eski bilgi ve deneyim arasında ilişki kurarak anlamı yapılandırma sürecidir (Fer, 2006:2).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Eğitimde ölçme değerlendirme sürecinde kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi kavramlarının bir eğitim terimi olarak günümüz eğitim literatürüne nasıl girdiğinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle adı geçen bu terimlerin açıklanması gerekmektedir. Bu amaçla kuramsal çerçevede kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi terimlerinin anlamları açıklanacaktır. Bu açıklamalardan yola çıkılarak kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi teriminin nasıl oluştuğu ortaya konulacaktır. Günümüzde adı geçen bu iki terimin anlamına baktığımızda kullanım alanlarının geniş olduğunu görürüz. Kullanım alanlarının geniş olması kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi terimlerinin açıklanmasında ve anlaşılmasında sorunlar yaratmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi analizleri sınırlı olarak, yani ilköğretim 6.sınıf ders kitaplarındaki ünite sorularının kapsam geçerliği ve Bloom Taksonomisi yönünden analizi şeklinde Sosyal Bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi açısından ele alınacaktır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, kuramsal çerçevede öncelikle ölçme değerlendirme sürecinde kapsam geçerliği ve Bloom Taksonomisi ele alınarak değişik açıklardan incelenecek bu iki kavramın Sosyal Bilgiler dersi ile kavramsal ilişkisine değinilecektir. Literatür taramasının ikinci bölümü olan ilgili araştırmalar kısmında ise, kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi ile ilgili olarak daha önce yapılmış çalışmalara yer verilecektir.

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal bilgiler bireyin incelenmesini, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle iletişimini de konu alır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi kültürel birikimi ve bunun hayatımızdaki rolünü, insanların sosyal ve fiziki çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen bir derstir (Güngördü, 2002: 130).

Ders kitabı, MEB ders kitapları yönetmeliğine göre her tür ve dereyedeki eğitim kurumlarında kullanılan, konuları öğretim programlarına uygun olarak hazırlanan basılı eserdir ve eğitim-öğretimin temel materyalidir. Bu nedenle ders kitaplarının özellikle içeriğindeki soruların program hedeflerine uygunluğuna ve öğrencileri üst düzeyde düşünme ve yoruma sevkedici nitelikte olmasına azami dikkat edilmelidir (Tosunoğlu vd, 2005:7).

Ders kitapları, eğitim- öğretimde temel materyaldir. Ders kitaplarında programın amaçları, içerik, etkinlik ve değerlendirme sürecine uygun bilgiler sırasıyla verilir. Öğretmenler öğrencileri değerlendirmek için de ders kitaplarını kullanırlar. Ders kitabının içeriği uygun olmalı, eğitim programıyla tutarlı olmalıdır. Ayrıca ders kitabında farklı taksonomik sınıflara ait değerlendirme sorularına yer verilmelidir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002: 155,156).

Sosyal bilgiler dersinde her ders ve ünitenin başında, ortasında ve bitiminde eksiklikleri, yanlışlıkları belirlemek ve öğrenciye yeterli yardımı yapabilmek için değerlendirme sorularına gereken önemin ve zamanın verilmesi gerekir (Sönmez, 1994: 21).

Fidan, öğretim sürecinde kullanılan metotların etkinliğinin artırılmasında ve öğrenci davranışlarının bulunduğu seviyenin sınırlarının çizilmesinde ölçme ve değerlendirmenin önemine değinmiştir (Fidan, 1982:16)

Yine Doğan da ölçme ve değerlendirmenin eğitimde program hazırlama ve geliştirme faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, öğretmenin de bu yolla öğrencinin belirlenmiş olan amaca hangi oranda ulaştığını anlayabilme imkânına sahip olduğunu belirtmiştir (Doğan, 1982:244).

Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi programları hedefler, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme şeklinde oluşturulmuştur. Bundan dolayı sorular hedef ve müfredata uygun olmalıdır. Ölçülecek özelliğe uygun sorular sorulmalıdır (Öztürk ve Dilek, 2004: 260).

Ünite hazırlık ve değerlendirme kısmında bulunan sorular çok yönlü ve nitelikli olmalıdır. Yalnız çoktan seçmeli veya doldurmalı değil, dersin içeriğine göre olabildiğince değişik tipte soru olmalıdır (Demirel, 2000:45).

Görüldüğü gibi sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşmasında programın iyi hazırlanması, buna bağlı olarak ders kitaplarının hazırlanmasında gerekli özenin gösterilmesi, özellikle de kitaplardaki ünite sorularının ders kazanımlarıyla uygunluk göstermesi başlıca etmenlerdir.

2.1.1. Ölçme-Değerlendirmede Ders Kitabında Bulunması Gereken Özellikler

Sosyal Bilgiler Programı, bireyin kendinden yola çıkarak yaşadığı topluma ve dünyaya kabul edilebilir bir anlam yükleyebilmesinin yollarını belirlemeye

çalışmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin amacına ulaşması için konu ve kavramların istenilen düzeyde öğretilmesi gerekir (MEB, 2004: 76).

Ders kitapları okutulmakta olan ders konularına ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak, sıralı ve doğru biçimde öğrenmeleri için kullanılmak üzere, öğretim programlarına uygun biçimde ve sözel bir amaç ile hazırlanmış yazılı bir metindir. Ders kitapları, ait oldukları bilim dallarından alınarak öğretim programlarında yer almış bulunan konulara ilişkin bilgileri planlı, düzenli ve tasnifli bir şekilde inceleyip açıklar (Hesapçioğlu, 1998:307).

Ders kitapları, bir ders için kullanılan ve o ders için süreç içinde gelişmesine, o dersin bilgi ve uygulamalarında rol oynayan temel araçlardır. Ders kitaplarının nitelikleri, eğitim ve öğretim uygulamalarının verimliliğinde etkili, belirleyici özellikler taşır. Bir çok alanda olduğu gibi ders kitapları sosyal bilgiler öğretiminde de eğitimin temel aracıdır (Naylor ve Diem, 1987:57).

Belli bir konu alanıyla ilgili dersin öğretimi için hazırlanmış kitaplar ders kitabı olarak tanımlanırlar. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan bilgilerin diğer türdeki kitaplara göre daha iyi hazırlanmış olması, özetlere, dersin hedeflerine, sorulara, çalışmalara, etkinliklere vb. yer verilmesi, çok önemli yerlerin koyu harflerle yazılarak ya da altı çizilerek belirtilmesi gerekir. Ayrıca bu kitaplar resim, şema, grafik vb. görsel materyallerle zenginleştirilmelidir (Erden, 2003:180–181).

Ders kitapları eğitim programının temel unsurlarından biridir. Eğitim programı ile öğrenci arasındaki köprünün en önemli ayağıdır. Öğretimde öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasına, öğretmek istediklerini daha sistematik bir şekilde vermesine öğrencinin de öğretmenin anlattıklarını, istediği zaman istediği yerde ve istediği tempoda tekrar

etmesine olanak veren temel materyallerdir. MEB'e (2007: 2) göre ders kitaplarının hazırlanmasında şunlara dikkat edilmelidir:

1) Konular, öğrencileri muhakemeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya ve edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkarmaya yöneltecek şekilde işlenir.

2) Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yöneltecek nitelikte olmasına dikkat edilir.

3) Öğrencinin yeni bilgileri ezberlemesi değil, zihninde yapılandırması hedeflenir.

4) Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey (metakognitif) düşünme becerileri geliştirilir.

5) Konular, programın ilgili temel becerileri ile alt becerilerini kazandıracak şekilde düzenlenir ve öğrencinin etkin rol almasına imkân verecek biçimde işlenir.

6) Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme ve değerlendirme ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.

7) Her ünite veya bölümün sonunda öğrenciyi konularla ilgili bilgi, beceri, değer, tutum ve yeterliklerin kazandırılıp kazandırılmadığını ölçmeye yarayan değerlendirme sorularına yer verilir.

8) Çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme, yazılı yoklama ve benzeri sonuç değerlendirme teknikleri ile ürün dosyası (portfolyo) değerlendirme, performans değerlendirme, gözlem formu gibi süreç değerlendirme tekniklerine yer verilir (MEB, 2007:2)

Ders kitaplarındaki ünite soruları öğrencileri çalışmaya, araştırmaya yöneltmelidir. Yine bu sorular öğrencilerin kazandığı bilgi, beceri ve diğer kazanımları ölçebilecek nitelikte yüksek kaliteli sorular olmalıdır (Tosunoğlu vd, 2005: 220–221).

Kısacası, ders kitaplarında kazanımların öğrencilere en etkin şekilde verilmesini sağlayacak konu anlatımı ve bunları tamamlayacak şekilde onları üst düzeyde düşünmeye sevk edici ünite sorularına yer verilmelidir.

2.1.2. Sosyal Bilgiler Ders Programının Uygulama Şekli ve Özel Amaçları

İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır (MEB, 2006:7–10).

MEB'e göre (2006:5) bu dersin eğitim ve öğretiminde;

1. Temelinde etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersini öğrenciler 4.sınıftan itibaren görmektedirler. Öğretmen 4. ve 5.sınıf sosyal bilgiler programını incelemeli ve bu doğrultuda, öğrencilerin bilgi, beceri ve kavram boyutlarında hazır bulunuşluk düzeyini dikkate almalıdır. Sarmal yaklaşım doğrultusunda, devamlılık ve aşamalılık açısından; 6. ve 7. sınıflardaki öğrenme

alanları, beceriler, değerler ve kavramların 4. ve 5.sınıftakilerle bir bütün olduğu unutulmamalıdır.

2. Sosyal Bilgiler ünitelerinde; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve insan hakları ve vatandaşlık bilgisi konuları bir bütün olarak işlenmektedir. Öğretmen de konuları çok yönlü olarak işlemelidir. Örneğin, Türkiye'nin coğrafî bölgeleri ele alınırken, Millî Mücadele yıllarında bu bölgedeki faaliyetlere yer verilerek, coğrafya, tarih, insan hakları ve vatandaşlık konuları ile ilişkilendirilerek, millî bilinç ve tarih duyarlılığı oluşturulmaya çalışılmalıdır. Aynı şekilde edebî ürünler ve yazılı materyallerden (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler ve şiirler vb.) yararlanılarak, sosyal bilgiler, Türkçe dersleriyle bütünleştirilmeli, öğrencilere vatan sevgisi kazandırılmalıdır.

3. Sosyal Bilgiler Programı bir çerçeve program olup, öğretmen çevre özelliklerini dikkate alarak, Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak gerektiğinde ünite sürelerinde değişiklik yapabilir ve yeni konular ekleyebilir.

4. Öğretmen, geçmiş, bugün ve gelecek birlikteliğinde, bütün insan faaliyetlerini içine alacak şekilde belirlenmiş olan dokuz öğrenme alanının, birden fazla disiplini içerdiğine, “zaman, süreklilik ve değişim” öğrenme alanının, diğer sekiz öğrenme alanıyla birlikte değerlendirildiğine dikkat etmelidir.

5. Öğretmen, “sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına öncelik vermelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin

(coğrafyacının, tarihçinin, vb.) bilimsel yöntemleri benimsetilmelidir. Öğretmen, okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanarak, öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşüncelerini sağlamalıdır. Tarih konuları da öğrencilere bir problem olarak verilmelidir. Örneğin “TBMM’nin Açılışı” konusunda, “Atatürk, 1920’de kurulan yeni devletin malî kaynakları problemini nasıl çözdü?” problemi ortaya atılabilir. Burada önce, bir devletin mali gelir kaynakları ile ilgili öğrencilerin fikirleri sorulmalı, sonra veri ve kaynak toplamalarına yardım edilmeli, görüşleri test edilmeli ve tartışmaya teşvik edilmeli, daha sonra da öğrencilerin bir yazı yazmaları sağlanmalıdır.

6. Son yıllarda bazı eğitimciler “genişleyen çevreler” programına yönelik haklı ve yerinde eleştiriler yapmaktadır. Mesela 8–13 yaşlarındaki çocukların yakından uzağa ilkesinin tersine Çin Seddi, Piramitler, dünyanın en uzun, en kilolu, en yaşlı insanı gibi konularla ilgilendiği görülmüştür. Bu yüzden ünite sıralaması “yakından uzağa” ilkesine göre yapılırken, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı ile öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur.

7. Üniteler işlenirken doğrudan verilecek beceriler üzerine alıştırmalar yapılmalıdır. Öğrencilerin zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ve sosyal katılım gibi sosyal bilgiler becerilerini kazanmaları üzerinde dikkatle durulmalıdır. Bu becerilere alt aşamaları ile birlikte öğretmen kılavuzunda yer verilmiştir. Kaynak kullanımı ve kanıt değerlendirmeye dayalı sosyal bilgiler eğitiminde öğrencilerin sebep-sonuç ilişkisi kurmaları ve kanıta dayalı akıl yürütmeleri sağlanmalı, kanıtların sınırlılıkları ve tarihin farklı yorumlarının olabileceği fark ettirilmelidir.

8. Öğretmen, öğrencilerin çizdikleri kavram haritalarından yararlanarak, kavram yanılgıları varsa, düzeltmelerine yardımcı olmalı ve disiplinlere ait yapısal kavramları öğrenmelerine azami dikkat etmelidir.

9. Programdaki değerler, bir örnek olaydan ya da öyküden hareket etmek yoluyla, değerleri açıklama, ahlâkî muhakeme ve değer analizi şeklinde verilmeye çalışılmalıdır.

10. Öğretmen programda, üniteler arası ilişkilendirme, dersler arası ilişkilendirme ve aradisiplinlerle ilişkilendirme şeklinde üç türlü ilişkilendirme ile karşılaşmaktadır. Programda açıklamalar bölümünde üniteler arası ve dersler arası ilişkilendirme yer alırken, programın devamında aradisiplinlerle ilişkilendirme tabloları yer almaktadır. Öğretmen, 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler dersinde sürekli bu ilişkileri öğrencilerin kurmasına yardımcı olmalıdır. Diğer branş öğretmenleriyle toplantı yaparak planlarını yapmalıdır.

11. Öğretmen, okulun bulunduğu çevre şartlarına uygun olarak programdaki etkinlik örneklerini seçmeli veya kendisi etkinlik hazırlamalıdır. Olguları ve olayları olduğu gibi aktarmak ya da öğrencilere ders kitaplarını ezberletmek yerine, aktif öğrenme etkinliklerini tercih ederek uygulamalıdır. Yeni etkinlikler oluşturulurken, dersin 17 genel amacı, ünite kazanımları, farklı öğrenme yöntemleri ve zekâ yapısına sahip öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına dikkat edilmelidir. Öğretmen bilgi vermekten ziyade, öğrencilerinin anlam kurmalarına yardımcı olacak bir yöntem seçmelidir. Öğrencileri düşündürücü ve açık uçlu sorularla aktif hale getirerek, teşvik etmelidir. Öğretmen soruyu yönelttikten sonra, 2–3 dakika beklemelidir. Öncelikle küçük veri

kırıntıları ve olgu koleksiyonları yerine, öğrencilerin büyük fikirler, temalar ile karşılaşmalarına yönelik, becerileri ve değerleri geliştirici etkinlikler seçebilir. Mesela, I. Dünya Savaşı'na, Milli Mücadele'ye ve II. Dünya Savaşı'na siyasal, ekonomik ve kültürel açılardan topluca bakılabilir. Öğretmen, önce bu olaylarla ilgili öğrencilerin ön bilgilerini yoklamalı, öğrencilerin olguları birbirinden ve ders kitaplarından öğrenebileceği bir imkân oluşturmalıdır. Öğretmen öğrencilerin, bu savaşları, benzerlik ve farklılıklar açısından değerlendirme yapmalarına çalışır. Öğrencilerin erken yaşlardan itibaren bireysel ya da grup olarak birincil ve ikincil kaynaklar üzerinde çalışarak, kendi anlayışlarını sosyal ve kültürel birliktelik içinde oluşturmalarına yardımcı olmalıdır. Oluşturmacı sınıfın gerçek anlamda demokrasinin yaşandığı bir yer olduğu unutulmamalıdır. Bu yolla öğrenciler demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilen, cumhuriyet sevgisi gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türk vatandaşları olarak yetişebilme imkânına sahip olacaklardır.

12. Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan faydalanma suretiyle, öğrencilerin tarihsel duyarlılığı geliştirilmelidir. Öğretmen, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma-Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşı'nda bir zaferin ya da Türk İnkılâbı ile ilgili herhangi bir olayın yıl dönümü, Ankara'nın başkent olması gibi olayların yıl dönümlerindeki zamanlarda Atatürk'ün kişilik özelliklerini, inkılâplarını, ilkelerini ve düşüncelerini anlatmalıdır. Öğretmen, Atatürk'ün "Türk, öğren, çalış, güven", "Ne mutlu Türküm diyene!" ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" gibi sözlerinden hareket ederek, Türkler'in tarihte oynadıkları rolü;

askerlik, idare, hukuk, bilim, fen ve sanat alanında insanlığa hizmetlerini örneklerle açıklamalıdır. Öğrencilerin, Türk Milleti'ne, bayrağına, ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere sevgi, saygı ve takdir duygularını en üst seviyeye çıkarmalıdır. Öğrenciler, yazılı ve görsel basın tarafından güncel konuların ve haberlerin etkisinde kalmaktadır. Öğrencilerin zihinlerinin güncel meselelerle meşgul olduğu zamanlarda ve dönem başında planlanmış dersin pek verimli olmadığı durumlarda, öğretmen “güncellik ilkesinden” hareket etmeli, fırsatları iyi kullanmalıdır. Güncel konuların, öğrencilere iş ve proje olarak verilebileceği unutulmamalıdır.

13. Öğretmen, inceleme gezilerine de azami ölçüde önem vermelidir. Bu geziler pazaryerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazılara, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, müze-kentler, savaş alanları) yapılabilir. Bu geziler, sadece eğlenceli bir zaman geçirme olarak düşünülmemeli, her evresi iyi bir şekilde planlanmalı ve değerlendirilmelidir. Öğrenciler için çalışma kâğıtları hazırlanmalı ya da müzelerin çalışma kâğıdı kullanılmalıdır. Öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmelerine dikkat edilmelidir. Tarihî bir kişilikten söz ediliyorsa, bu kişi de okulun bulunduğu çevrede doğmuş, bulunmuş ya da ölmüş ise bu yönden değerlendirilmelidir. Bu kişinin medrese, cami, kütüphane, imaret, han, türbe, mahalle, sokak ve ev gibi herhangi bir eserde kitabesi varsa, bu kişi ve eserleri ile ilgili öğrencilere araştırma projeleri verilebileceği fırsatı değerlendirilmelidir. Öğretmen, sınıfta ya da müzede drama etkinlikleri ile geçmiş yaşantıların canlandırılması ve öğrencilerin tarihî kişilikler ile duygudaşlık kurmasını sağlamalıdır. Öğrencilere verilen ödevler gerçek (otantik) hayat problemlerinden alınmalıdır. Örneğin antik bir şehirden asfalt karayolu geçirilmek

isteniyor. “Siz bu şehrin neden korunması gerektiğini açıklayan dilekçe yazınız”. “Ya da TRT için çalışan bir program yapımcısısınız. Safranbolu evleri ile ilgili bir belgesel yapmanız isteniyor. Bu belgeselin senaryosunu yazınız.” Bu tür etkinliklerle öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve özellikle yazma becerileri geliştirme yoluna gidilmelidir.

14. Öğretmen, öğrencileri millî, ahlâki, insanî, manevî, kültürel değerler bakımından destekleyici; demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici bir örnek şahsiyet olmalıdır. Ayrıca ders konularını sevdirci roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, şiir ve fıkra gibi edebî ürünleri okumaya isteklendirmelidir.

15. Öğretmen fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM’lar, tarih ve sosyal bilgiler benzetim (simülasyon) programlarını, çoklu ortam (multimedya) ve hipermedya gibi araçları; telekomünikasyon hizmetlerini (internet gibi) imkânları dahilinde sosyal bilgiler dersinin bir parçası yapmalıdır. Gezi düzenleyemediği mekânlara, sınıf içinde internet yardımıyla, sanal alan gezileri yaptırma yoluna gitmelidir.

16. Öğretmen, ünitenin yapısına uygun olan değerlendirme araç ve yöntemlerine başvurmalıdır. Öğretmen, değerlendirmenin, öğrenmenin ayrılmaz, vazgeçilmez bir parçası olduğunu bilmelidir. Yalnız öğrenme ürününü değil, öğrenme sürecini de değerlendirmelidir. Değerlendirmede geleneksel yöntemlerle, alternatif değerlendirme yöntemlerini birlikte ele almalıdır. Bu değerlendirme yöntemleri ve araçları; gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme ölçekleri, öğrenci ürün dosyaları (portfolyo), projeler, posterler, çoktan seçmeli, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı, açık uçlu sorulardan oluşan testlerden oluşmaktadır. Öğretmen, geleneksel değerlendirme

araç ve yöntemlerini kullandığında öğrencilerde iraksak düşünmeye yol açan sorular yöneltmelidir. Bazı öğrenciler grup tartışmalarında sessizdir. Buna rağmen çok iyi kompozisyon yazar ya da resim yapar, bazıları çok iyi sunuş yapar; fakat bunu yazıya dökemez. Anlaşılacağı gibi çok değişik ölçme araçlarının kullanılması öğrencilere öğrendiğini gösterme imkânı vermektedir. Öğrenciler etkinlikler çerçevesinde fotoğraf, resim, proje, poster, şarkı sözü, powerpoint sunusu, maket gibi ürünler yapabilmeli aileleri ve çevreleriyle paylaşmak üzere bunları sergileyebilmelidir.

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 2006:5).

Burada dikkat çeken önemli bir nokta da kavram öğrenmenin yüksek düzeyde bilişsel süreçler ve çeşitli karşılaştırmalar yapılarak genellemeye gidilmesini gerektirmesidir. Bireyin genel yargılara varabilmesi için nesne ve olayların benzer ve farklı yönlerini ortaya koyması gerekir. Çünkü kavram öğrenme ilköğretimde gelecek hayatta kullanılacak ve yeni öğrenmelere temel olacak önemli bir süreçtir. Bireyin dış dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan bilişsel gelişiminin temelinde kavram öğrenme vardır (Öktem, 2006:52-53).

2.1.3. Sosyal Bilgiler Dersi Ünite Kazanımları

Tablo 2.1.Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6.Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları Ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTE	KAZANIM SAYISI	SÜRE/DERS SAATİ	ORANI (%)
BİREY VE TOPLUM	1.SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM	6	12	11
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	2.YERYÜZÜNDE YAŞAM	7	15	14
KÜLTÜR VE MİRAS	3.İPEK YOLU'NDA TÜRKLER	9	24	23
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	4.ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI	6	18	17
KÜRESEL BAĞLANTILAR	5.ÜLKEMİZ VE DÜNYA	5	12	11
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	6.DEMOKRASİNİN SERÜVENİ	5	15	14
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	7.ELEKTRONİK YÜZYIL	5	12	10
GENEL TOPLAM		43	108	100

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.Sınıf Öğretim Programı Ünite Kazanımları (MEB, 2006:13–19)

2.1.3-1.Ünite: Sosyal Bilgiler Öğreniyorum (Bu ünite ile öğrenciler;)

1. Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder.
2. Olgu ve görüşü ayırt eder.
3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.
4. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.

5. Sosyal bilgilerin, Türkiye Cumhuriyetinin etkin bir vatandaşı olarak gelişimine katkısını fark eder.
6. Atatürk'ün ülkemizde sosyal bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalara örnekler verir.

2.1.3-2. Ünite: Yeryüzünde Yaşam (Bu Ünite İle Öğrenciler;)

1. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.
3. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
4. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
5. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'deki iklim tiplerinin dağılışında konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.
6. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.
7. Anadolu ve Mezopotamya'da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.

2.1.3-3. Ünite: İpek Yolu'nda Türkler (Bu ünite ile öğrenciler;)

1. Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya İlk Türk Devletleri'nin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
2. Orta Asya İlk Türk Devletleri'nin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.
3. Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni İlk Türk Devletleri'nin ordusu ile ilişkilendirerek, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrar.
4. İpek Yolu'nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder.
5. Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak İslamiyet'in ortaya çıkışı ve yayılışını inceler.
6. Türkler'in İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.
7. Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatından yararlanarak İlk Türk-İslam Devletleri'nin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
8. Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.
9. Orta Asya İlk Türk Devletleri ve Türk-İslam Devletleri'nin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarına kanıtlar gösterir.

2.1.3-4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları (Bu ünite ile öğrenciler;)

1. Ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.

2. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar.
3. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
4. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.
5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir.
6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.

2.1.3-5. Ünite: Ülkemiz Ve Dünya (Bu ünite ile öğrenciler;)

1. Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir.
3. Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir.
4. Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder.
5. Uluslar arası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.

2.1.3-6. Ünite: Demokrasinin Serüveni (Bu ünite ile öğrenciler;)

1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.

2. Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır.
3. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.
4. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.
5. Türk Tarihi'nde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.

2.1.3-7. Ünite: Elektronik Yüzyıl (Bu ünite ile öğrenciler;)

1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.
2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer.
3. Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.
4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.
5. Uygulama ve eserlerinden yola çıkarak Atatürk'ün akılcılığa ve bilime verdiği önemi fark eder.

2.1.4. Kapsam Geçerlik

Kapsam-geçerlik, ölçüm aracının istenen özelliğe uygun olması, elde edilen bulguların ölçülmek istenen özelliğin niteliğini tam olarak yansıtması ve bulguların hedefe yönelik olarak faydalı olmasıdır. Herhangi bir araştırmada, ölçüm bulgularına bakarak genelleme yapılmadan evvel araştırma süreci ve bulguların geçerliği konusunda bilgi verilmelidir. Geçerlik, farklı bilim dallarının yaklaşım biçimlerine göre literatürde değişik şekillerde tanımlanmıştır. Geçerlikle ilgili genellikle şu üç tema vurgulanır: Birincisi, kullanılan ölçüm aracının ölçülmek istenen özelliğe uygunluğu; ikincisi, ölçümün kurallara uygun şekilde doğru yapılıp yapılmadığı; üçüncüsü, elde edilen bulguların gerçekten ölçülmek istenen niteliği ortaya çıkarıp çıkarmadığıdır. Geçerliğin ilk tanımı 1937 yılında Garrett tarafından yapılmıştır. Ona göre geçerlik, ölçülmek istenen özelliğin amaca uygun olarak ölçülme derecesidir. Günümüzde en fazla itibar gören tanım ise Hammersley tarafından 1987’de yapılmıştır. Ona göre geçerlik, belli bir olguya ait ölçüm rakamları olguyu doğru bir şekilde yansıtıyor, tanımlıyor ve açıklıyorsa geçerlidir (Şencan, 2005: 723, 724).

Kapsam-geçerliği testin veya soruların ölçmek istediği özellik veya davranışları hangi ölçüde ne kadar kapsaması ile ilgilidir. Bundan dolayı öncelikle ölçülmek istenen alan ve bununla ilgili davranış ve özellikler tespit edilmelidir. Belki her alan için bütün davranışları belirlemek mümkün olmayabilir, fakat en azından ölçeğin hangi tür davranış veya özellikleri temsil ettiği belirtilmelidir (Mehrens ve Lehmann, 1991:267).

Özçelik’e göre de kapsam-geçerliğin sağlanması ve tespit edilmesi açısından ölçmenin hedefindeki kazanım ve özelliklerin yer aldığı bir belirtke tablosu hazırlamak son derece önemlidir (Özçelik, 1998:91).

İşman'a göre de kapsam-geçerliği ölçme son derece önemlidir. Sorulacak soruların dersin kazanımlarına yani ders konularına hitap etmelidir. Sorular tüm konuları kapsar nitelikte ve dengeli oranda olmalıdır. Eğer sorular kazanım dışı sorulursa öğrencinin olmayan bilgisi ölçülmüş olur. Ayrıca çok zor veya çok kolay da olmamalıdır. Sorular bu ölçütlerin dışına taşarsa kapsam-geçerlik de düşer ve ölçmede hatalara sebep olur (İşman, 2005: 29–30).

Tekindal da kapsam geçerliği alanındaki çalışmaların amacının, özel olarak ele alınan konuya ait kazanımların sorularla gerektiği kadar temsil edilip edilmediğinin değerlendirilmesi olarak ifade etmektedir. Ona göre kapsam geçerliği ortaya çıkarmadaki genel bir yöntem, konunun hakimi bağımsız uzmanların görüşlerine başvurmaktır. Kapsam geçerliği sağlamak için önce incelenen çalışma alanı tanımlanmalı, sonra konu içeriğinde uzman kurulu belirlenmeli ve son olarak da ulaşılan veriler toplanıp özetlenmelidir (Tekindal, 2002: 33).

Bir ölçek diğer yönleriyle ne kadar iyi ve yüksek özellikte olursa olsun, amaçladığımız özelliği ölçmüyorsa veya onu başka özelliklerle karıştırarak ölçüyorsa fazla bir işe yaramaz. Mesela bir uzunluk ölçeği ile ağırlık ölçemeyiz. Kısacası ölçeğin geçerliği, onun istenilen özellikleri ölçme ve bu işi diğer özelliklerinin etkilerini ölçülere yansıtmadan yapabilme durumunu gösterir (Özçelik, 1991: 76).

Kapsam geçerliğin sağlanabilmesi için ölçme aracı yani sorular hazırlanırken, konuya hâkim uzmanlardan ve ölçülecek davranışla ilgili önceden yapılmış çalışmalardan da faydalanılmalıdır. Kapsam geçerliğin tespitinde en çok başvurulan yol ise konunun uzmanı olan kişilere kapsamın incelettirilmesidir (Erkuş, 2006: 55–56).

Yani kapsam geçerliğin sağlanmasında öncelikle o derse ait kazanımlar açıkça tespit edilmeli ve hazırlanacak sorular da o kazanımları ölçecek tür ve zorlukta olmalıdır. Hiçbir şekilde kazanım dışına çıkılmamalıdır.

2.1.4.1. Kapsam Geçerliğin Tespit Edilme Yöntemleri

Küçükahmet'e göre kapsam-geçerlik durumunun en iyi tespit edildiği yöntem mantıksal yoldur. Mantıksal yol ile soruların ölçülmek istenen konu veya davranışları temsil edip etmediği deneyimli öğretmen ve uzman görüşlerinden faydalanılarak bulunur (Küçükahmet, 1999:76).

Yine Tekin de Küçükahmet gibi kapsam geçerliğin en iyi tespit edildiği yöntemin uzman görüşlerine başvuru mantıksal yol olduğundan bahsetmiştir (Tekin, 1991: 44–47).

Kapsam geçerliği, belirtke tablosu adı verilen iki boyutlu tablodan yararlanılarak belirlenir. Tablonun birinci boyutunda hedefler ve davranışlar, ikinci boyutunda ise ünite ya da konuların bulunduğu kısım bulunur. Kapsam-geçerliği ölçmenin en iyi yolu uzman görüşlerinden faydalanılmasıdır. Uzmandan beklenen, soruların taslak şemasında yer alan amaç ve kazanımlara içerik bakımından uygunluğunu değerlendirmesidir. Uzmandan beklentiler açıkça belirtilmeli; uygun-geçerli ve uygun-geçerli değil şeklinde iki seçenekli bir cevap şeması kullanılabilir. Elde edilen veriler % 90–100 arası çıkarsa soruların kapsam-geçerliği uygundur. Bunun altı bir değer çıkarsa sorular düzeltilmelidir (Büyüköztürk, 2006: 168).

Baykul, uzman görüşüne dayanarak kapsam geçerliğin belirlenmesini şu şekilde açıklar: Hazırlanan belirtke tablosu, davranışlar ve sorular uzmanlara verilir. Her

uzmandan ilgili soruların belirlenen özellikleri yoklayıp yoklamadıkları hakkındaki görüşleri evet, hayır gibi iki bölümde veya ilgili özelliği ne ölçüde yokladığını 5 “tamamen katılma” ve 1 “hiç katılmama” anlamına gelmek üzere beş bölümde açıklaması beklenir (Baykul, 2000:203–204).

Yine Hovardaoğlu ve Sezgin de kapsam geçerliğin örneklemin tanımlanan bir kapsam alanını ne ölçüde temsil ettiğine bağlı olduğuna değinmiştir. İlgili konunun temel yönleri belirlendikten sonra uzmanlardan bu konudaki özellik veya amaçları belirlenmiş konular çerçevesinde sınıflamaları istenmek suretiyle ölçme araçlarının kapsam geçerlik durumu ortaya konulabilir (Hovardaoğlu, Sezgin,1993:13).

Kapsam-geçerliği, bir bütün olarak testin ve testteki her bir maddenin amaca ne derece hizmet ettiği. Bir testin kapsam geçerliği; o testteki toplam maddelerin ölçülecek davranışı ve konu içeriğini örnekleme derecesine ve testteki her bir maddenin ölçmek istediği davranışı ne derece iyi ölçtüğüne bağlıdır. Bir testin kapsam geçerliğine sahip olabilmesi için, ölçme konusu evreni yeteri derecede örneklemesi ve kapsamı ayrıca testteki her bir madde ölçmek istediği davranışı gerçekten ölçmesi gerekir. Mantıksal yaklaşımla testteki bütün maddelerin ölçmek istenen konuyu kapsayıp kapsamadığına bakılır. Bunun için konuların önem derecesini belirleyen belirtke tablosundan yararlanılır (Küçükahmet, 1993:124).

Bilen de, kapsam-geçerliğin tespitinde saptanan kazanımların hangi içeriklerle, hangi ağırlıkta ve söz konusu hedeflere ne oranda ulaşıldığının belirlenmesi amacıyla belirtke tablosunun hazırlanmasının önemine değinmiştir. Ona göre belirtke tablosunun hazırlanmasında şunlara dikkat edilmelidir: Eğitim programının hazırlanması sırasında

kazanımlar iyi belirlenmelidir. Bunun yanında her bir ünite ve konuya önem ve ağırlığına göre kaçar adet soru sorulacağı da tespit edilmelidir (Bilen, 1999:259).

Bir öğretim programı ya da üniteyle ilgili değerlendirme yapmak için, tüm davranışlarla ilgili ölçme sonuçlarının elde edilmiş olması kapsam geçerliliğini sağlar. Fakat bütün davranışları kapsayan sorular çok fazla olabilir. Bunu hem hazırlamak, hem de uygulamak çok zaman alabilir. Bu durumda ölçmeye konu olan evreni temsil yetkisine sahip davranışlara ait soruların hazırlanması gerekir. Bu yolla da kapsam geçerliliği sağlamış olur (Kılıç ve Seven, 2002, s.77).

Bloom, Hasting ve Madaus (1971) davranışların sınıflandırılmasına yönelik kapsamlı çalışmalarda bulunmuşlardır. Kapsam geçerliliğinin tespit edilmesinde; yöneltilen soruların ölçmeyi hedeflediği kazanımların tespit edilmesinde bir belirtke tablosunun hazırlanmasını önermişlerdir (Tan ve Diğerleri, 2003: 236).

Ünite sorularıyla üniteye ilişkin kapsam geçerliği sağlanamamış ise hem öğretmen ve öğrenci yanılır hem de başarıyı olumsuz yönde etkileyerek bireyin yanlış kanaatlere sahip olmasına neden olur. Dolayısıyla ünite sorularında yani ölçme araçlarında geçerliği artırmak istiyorsak, sorular o ünitedeki tüm konuları kapsamalıdır. Kapsam geçerliliği düşük olan ölçme araçlarının güvenilirliği de azdır.

Kapsam geçerliliği, bir ölçme aracının ve o ölçme arasındaki her bir unsurun amaca ne ölçüde hizmet ettiğiidir. Bir ölçme aracının kapsam geçerliliği, ölçme aracındaki tüm maddelerin ölçülerek bilgi, davranış ve konu içeriğini örnekleme durumuyla, ölçmek istediği durumu ne ölçüde iyi ölçebildiğine bağlıdır. Ölçme aracının dolayısıyla ders kitaplarındaki değerlendirme sorularının kapsam geçerliliğine sahip

olması için söylenen iki durumun beraber karşılanması gerekir. Yani ölçme konusu evreni yeterli ve dengeli şekilde örnekleyen ve kapsadığı maddelerin her biri ölçmek istediği durumu tam anlamıyla ölçen bir ölçme aracı, kapsam geçerliliğine sahiptir (Tekin, 2000: 45).

Kapsam geçerliliği, ölçme aracının ölçmek istediği davranışları ne ölçüde kapsadığıdır. Kapsam geçerliliğinin amacı, ölçme aracındaki soruların ilgili performans alanının ya da spesifik yapıyı iyi bir şekilde temsil edip etmediğinin değerlendirilmesidir. Bunun için kapsam geçerliği faaliyetlerine geçmeden önce ölçme konusu olacak davranış, bilgi ve beceriler önceden tespit edilmelidir.

Kapsam geçerliğinde bir diğer önemli husus da soruların öğretilen konulardan, önemine göre yeterli sayıda soru sorulması ile sağlanmasıdır. Değerlendirme sorularının hazırlayıcısı, amaçlardan birine öznel olarak, diğerlerine göre daha çok önem veriyorsa kapsam geçerliği yoktur denebilir (Yılmaz ve Sünbül, 2000: 241,242).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere yönelik kazandırıldığı düşünülen hedef, davranış ve bilgiler dikkate alınarak sorular hazırlanmalı ve böylece kapsam geçerlilik durumuna dikkat edilmelidir (Öztürk ve Dilek, 2004: 410).

Değerlendirme soruları, ait olduğu derste kazandırılmaya çalışılan davranışların tamamını belirli, ölçüde kapsamalıdır. Hedeflenen davranışların ne kadarının edinildiğinin belirlenmesi için farklı türde binlerce soru hazırlanabilir. Fakat bu kadar soru hazırlanması her zaman mümkün değildir. Kapsam geçerlilik de az sayıda hazırlanan soruların o konuyla ilgili yazılabilecek binlerce maddeyi ve soruyu ne oranda temsil ettiği.

Ölçülmek istenen davranış ve bilgilerin, tüm gözlenen ve ölçülebilen özelliklerinin bir ölçme aracında yer alan soruların içinde bulunması gerekir. Örneklemin evreni temsil etme oranı arttıkça, ölçme aracının da kapsam geçerliği artacaktır (Demirel vd, 2001:170).

Eğitimde değerlendirmenin sınavdan daha geniş bir manası vardır. Okuldaki değerlendirme öğretmen ve öğrencilerin kendilerini yargılayabilecekleri ve başarıyı ölçebilecekleri her türlü bilgi edinme yoludur (MEB, 1997:1).

Turgut da öğrencilere yöneltilecek soruların kazanımlar oranında miktarının iyi ayarlanmasını ve bunların işlenen konuları içerik bakımından iyi temsil etmesi gereğini ortaya koymuştur. Ancak bu şekilde ünite sorularının kapsam-geçerliğinin iyi olmasının sağlanabileceğine değinmiştir (Turgut, 1992: 51).

Öğretmen, hedefi incelerken ve amaçlarını belirlerken, onu hangi ünite ve konularda, hangi strateji, yöntem ve tekniklerle, ne kadar zamanda, ne tür teknoloji ve materyallerle ve hangi sayı ve nitelikte öğrenciyle gerçekleştirebileceğini de belirlemelidir. Hedef analizinde, hedeflerin nitelik ve niceliğinin, eğitim durumunu düzenlemede temel değişkenlerden biri olduğunu bilmelidir. Görüldüğü gibi, öğretmenin Sosyal Bilgiler öğretiminde, derslerini öğretim programında yer alan hedeflere uygun olarak planlayabilmesi; hedefi analiz edebilmesine, ona uygun strateji, yöntem ve teknikleri belirlemesine bağlıdır. Yani konuya göre politika izleyebilecek yetiye sahip olmalı, konunun içeriğini ve öğrencilerinin özelliklerini iyi bilmelidir (Öztürk, Otluoğlu, 2002: 81–82).

Kapsam-geçerliği, ölçme aracının niteliği tam ve doğru, eksiksiz-fazlasız olarak ölçmesidir. Sadece hedeflediği özelliği dikkate almasıdır. Özelliği ölçmeye uygun araç

olmasıdır. Bir ölçme aracı, ölçülecek niteliklerin tamamını ölçüyorsa ya da iyi bir örneklem üzerinde ölçme yapmışsa; kapsadığı her madde geçerli ölçüm yapıyorsa kapsam-geçerliği var demektir.

Kısacası eğitim-öğretimde başarı durumunu ölçmek amacıyla hazırlanan sorular genellikle yöneltilebilecek tüm soruları kapsamaz. Bir derse ait başarının ölçülmesinde, ilgili soruların o derse ait hedefleri gerektiğince kapsayıp kapsamadığı önemli bir meseledir. Yani sorular hazırlanırken öğrenciye kazandırılması düşünülen hedefler dikkate alınmalıdır. Bunlar ölçülecek evreni belirler. Yöneltilen sorular da örnekleme oluşturur. Soruların kapsam geçerliği, ilgili soruların tamamının belirlenen kazanımları örnekleme derecesine ve ölçmek istediği davranışı hangi derecede ölçtüğüne bağlıdır. Kısacası kapsam geçerliği, bir bütün olarak testin ve testteki her bir maddenin amaca ne derece hizmet ettiği, bir testin kapsam geçerliği; o testteki toplam maddelerin ölçülecek davranışı ve konu içeriğini örnekleme derecesine ve testteki her bir maddenin ölçmek istediği davranışı ne derece iyi ölçtüğüne bağlıdır. Bir testin kapsam geçerliğine sahip olabilmesi için, ölçme konusu evreni yeteri derecede örnekleme ve kapsamı ayrıca testteki her bir madde ölçmek istediği davranışı gerçekten ölçmesi gerekir.

2.1.4.2. Kapsam Geçerliğin Sağlanabilmesi İçin Gerekli Etmenler

Kemertaş'a göre, kullanılan soruların konuyu veya ölçülmek istenen kazanımları temsil edebilme kapasitesine kapsamlılık (örnekleyicilik) denir. Kapsam-geçerliğin iyi olmasını sağlamak için şunlara dikkat edilmelidir:

1. Konunun genel ve özel amaçlarının iyi belirlenip bilinmesi.

2. Konuların önem derecesine göre sıralanması
3. Amaçlara uygun soru tipinin iyi seçilmesi.
4. En azından ölçülmek istenen kazanımları ölçebilecek sayıda yani kazanım sayısında soru yöneltmesi (Kemertaş, 2003: 76).

Yılmaz'a göre kapsam geçerliği, soruların öğretilmeye çalışılan konulardan önemine ve amacına göre gerekli sayıda sorulması ile sağlanmış olabilir. Başka bir ifade ile kapsam geçerliği, öğretim hedeflerine ait kazanımların tamamının doğru orantılı olarak ilgili sorularla sağlanmasıdır. Yani soruların belli bir hedefe diğerlerine oranla ağırlık göstermesi, dolayısıyla da diğer hedefleri ölçen soru sayısının aleyhine olacak şekilde ise ilgili soruların kapsam geçerliği düşüktür (Yılmaz, 2004: 50–51).

Baykul'a göre de ünite sorularının kapsam-geçerliği bazı tedbirlerle istenilen seviyeye getirilebilir. Bunları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Sorular ölçülmek istenen kazanıma uygun olmalıdır. Soru ne çok zor, ne de çok kolay olmalıdır.
2. Ölçülmesi gereken kazanımların yanında başka kazanımları da kontrol eden veya ölçülmesi gereken davranışları kapsamayan soruların kapsam-geçerliği düşüktür.
3. Sorular sadece istenen kazanıma sahip öğrencilerce cevaplandırılabilir. Bu nedenle ipucu olmamalı, tahmine yer verilmemelidir.
4. Sorular birbirinden bağımsız olmalı, bir sorunun doğru veya yanlış cevaplandırılması başka bir soruyla ilişkili olmamalıdır.
5. Soruların yoğunluğu konunun yoğunluğu ile orantılı olmalıdır (Baykul, 1999: 14–15).

Herhangi bir dersten sınav olduğu düşünülün. Ders kitabı olarak kullanılan kitapta on beş konu olduğunu düşünülün. Toplam beş soru sorulsun. Bu şartlar altında sınavın ancak beş konuyu kapsayabilme durumu olacaktır. Ayrıca söz konusu derste, öğrencide olması istenen davranışlar, şüphesiz beşten çok yukarı olacaktır. Fakat soru sayısı ve konu sayısı dikkate alındığında öğrencilerin, bilgi, davranış veya becerilerin küçük bir kısmı değerlendirilecektir. Bundan dolayı bu sınav öğrencilerin dersteki gerçek durumlarını ortaya koyamaz. Çünkü sorulacak beş soru, o derste sorulabilecek sorular evrenini temsil edemez. Bu sebeple, soruların söz konusu dersin hedeflerini ve içeriğini yeterince kapsayıp kapsamadığı çok önemli bir meseledir (Tekin, 2000:4).

Tan ise soruların geçerliğini test eden kişilerin öncelikle soruların ölçmeyi amaçladığı özellik, bilgi ve beceri durumunu çok net bir şekilde kavraması gerektiğine dikkat çekmektedir. Yani neyin ölçüleceği iyi bilinmelidir. Ona göre kapsam-geçerliğin durumu tespit edilirken şu aşamalar izlenmelidir:

1. Ölçülecek hedef veya kazanımlarla ilgili davranışlar evreninin belirlenmesi.
2. Testi oluşturan davranışların belirlenmesi.
3. Testteki sorularda bulunan davranışlar örnekleminin evreni temsil edebilme seviyesinin bulunması.
4. Soruların ilgili olduğu davranışı ölçmeye uygun olup olmadığının tespiti.

Hedef veya kazanımları yeterli ve dengeli olarak temsil eden ve kapsadığı maddelerin her biri ölçmek istediği davranışı gerçekten ölçen ölçme aracı kapsam geçerliğine sahiptir. Kapsam geçerliği yöneltilen soruların öğretilen konulardan, önem ve ağırlığına göre yeterli miktarda soru sorulması ile sağlanabilir. Bundan dolayı soru hazırlamaya başlamadan evvel kazanım ve özelliklerle ilgili değişik konulardan kaçır

adet soru yöneltileceğine dair bir plan yapılması kapsam-geçerliğin sağlanması hususunda dikkat edilmesi gereken önemli bir meseledir (Özpınar,2008:2–3).

2.1.5.Bloom Taksonomisi

Bloom tarafından 1959 yılında hazırlanan bilişsel alan davranışları bilgi, bilişsel yetenek ve becerilerden oluşur. Davranışlarda zihinsel ağırlık göze çarpmaktadır. Bu sınıflandırmadaki hedef ve davranışlar basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta ve birbirinin ön koşulu olacak şekilde aşamalı bir biçimde oluşturulmuştur (Öztürk, Dilek, 2004:445).

Bu taksonomi basitten karmaşığa (düşük zihinsel düzeyden yüksek zihinsel düzeye) doğru altı seviyeden oluşur. Bunlar:

1. Bilgi seviyesi: Öğrenenin bilgiyi tanıması veya hatırlamasını içerir. Öğrenenden bilgiyi etkili kullanması beklenmez, fakat bilginin sadece öğrenildiği şekilde hatırlanması istenir. Bilgi düzeyindeki bir soruya cevap verebilmesi için öğrenenin daha önce öğrendiği gerçekleri, gözlemleri ve ifadeleri basitçe hatırlaması gerekir.
2. Kavrama (Anlama) seviyesi: Öğrenenin öğrendikleri bilgileri etkili bir şekilde organize edip düzenlemelerini sağlayacak kadar öğrenmiş olmasını gerektirir. Öğrenenin soruyu cevaplayabileceği gerçekleri seçmesi gerekir. Kavrama düzeyindeki bir soruyu cevaplayabilmesi için öğrenenin hatırlamadan daha ileri olan bir düşünme seviyesine geçmesi gerekir.
3. Uygulama seviyesi: Öğrenenlerin sadece verilen bilgiyi aynen hatırlamaları veya öğrendiklerini kendi cümleleri ile ifade edip izah etmeleri yeterli değildir. Öğrenenlerin bilgileri uygulayabilmeleri de gereklidir. Öğrenenlerin daha önceden öğrendikleri

bilgileri kullanarak farklı bir problemi çözmelerini isteyen sorular Taksonominin 3. seviyesi olan uygulama seviyesine aittir.

4. Analiz seviyesi: Analiz soruları öğrenenlerin kritik ve derinlemesine düşünmelerini gerektiren yüksek dereceli sorulardır. Analiz soruları öğrenenlerin 3 çeşit bilişsel işleme girmesine neden olur: Öğrenenler hareketi sağlayan nedeni, nedenleri ve /veya özel durumların oluşum nedenlerini ifade ederler. Öğrenenler uygun bilgileri değerlendirip analiz ederek bu bilgilere bağlı olan sonuca ve genellemeye varırlar. Birçok farklı cevabın mümkün olması ve cevaplanabilmeleri için fazla süre gerektirmeleri analiz sorularının yüksek dereceli sorular olduklarının bir göstergesidir.

5. Sentez seviyesi: Sentez soruları öğrenenlerin orijinal ve yaratıcı düşünmelerini isteyen yüksek dereceli sorulardır. Sentez soruları öğrenenlerin ürünler, desenler ve fikirler ortaya çıkarmalarını gerektirir. Sentez soruları uygulama soruları gibi tek olan cevaba değil, bunun yerine birçok farklı yaratıcı cevaba müsaade eder. Bu özellik sentez sorularını uygulama sorularından ayıran önemli bir özelliktir. Sentez soruları materyalin tam olarak öğrenilmesini gerektirir.

6. Değerlendirme seviyesi: Taksonominin son seviyesi değerlendirmedir. Değerlendirme analiz ve sentez gibi yüksek dereceli düşünmeyi gerektirir. Öğrenenin kendi fikir ve düşüncelerini kullanarak herhangi bir konudaki fikir, amaç, probleme bulunan cevap, işlem, metot veya ürün hakkında karar vermesini ve verdiği kararları savunmasını gerektirir (Bloom, 1965:38-42).

Taksonomi, eğitimde hedef davranışların birbirleriyle ilgili olacak biçimde basitten karmaşığa, somuttan soyuta, basitten zora, bilinenden bilinmeyene doğru

aşamalı olarak dizilmesine denir. Eğitimde çok değişik biçimde taksonomiler hazırlanmıştır.

Bloom Taksonomisi şu bölümlerden meydana gelmektedir:

2.1.5-1.Bilgi Basamağı:

a)Kavramlar Bilgisi: Kavram(terim), bir konu alanında özel anlam taşıyan sözcüklerdir. Sosyal Bilgiler dersinde geçen bazı kavramlar vardır. Bunlar “dağ, ova, yayla, vadi, plan, kroki vb. olabilir.” Soru: Dağın tanımını yapınız?

b)Olgular Bilgisi: Olgu, olayların genellenmiş örüntüsü olarak tanımlanabilir. Sosyal Bilgilerde olgular genellikle tarihle ilgilidir. Savaşlar, devletlerin kuruluşu vb. bu basamağın kapsamı içine girebilir. Soru: Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye ne zaman geçtiğini yazınız?

c)Araç-Gereç Bilgisi: Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan harita, atlas, küre, tarih şeridi gibi araç ve gereçler vardır. Soru: Haritanın tanımını yapınız?

d)Alışı Bilgisi: Sosyal Bilgiler dersinde haritalarla ilgili pek çok sembol vardır. Sınırların, kara ve demiryollarının, kentlerin, dağların vb. haritalarda gösterilmesinde semboller, şekiller, çizgiler kullanılır. İşte bunlar alışılardır.

Soru: Haritada dağ hangi renkle gösterilir?

e)Sıra, Dizi ve Yönelimler Bilgisi: Sosyal Bilgiler dersinde tarihi olguların kronolojik sırası vardır. Çağların sıraya konması bu basamağın kapsamı içindedir.

Soru: Çaldıran, Otlukbeli, Mohaç, 1.Viyana Seferi, Mısır'ın Fethi olaylarını kronolojik olarak sıralayınız?

f)Sınıflama Bilgisi: Sosyal Bilgiler dersinde sınıflamalara; dağların, sıra ve tek dağ; yerleşim yerlerinin, köy, bucak, ilçe, il; yönetimin merkezi ve yerel; turizmin iç ve dış vb. ayrılması örnek olarak verilebilir.

Soru: Yerleşim yerlerinin nasıl sınıflandığını büyükten küçüğe doğru yazınız?

g)Ölçüt Bilgisi: İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi için bu düzeyde hedef önerilmediğinden dolayı soru da yazılmamıştır; çünkü ölçütler soyuttur. Oysa öğrenciler bu sınıflarda somut işlemler dönemindedir.

h)Yöntem Bilgisi: Sosyal Bilgiler dersindeki olguları incelemede bilimsel yöntem ve pek çok teknik kullanılır. Kullanılacak teknikler anket, görüşme, vaka incelemesi, karar verme süreci, problem çözme yaklaşımları olabilir. Soru: Bilimsel yöntemin basamaklarını sırasıyla yazınız?

ı)İlke ve Genellemeler Bilgisi: Sosyal Bilgiler dersinde, toplumsal olgularla ilgili ilke ve genellemeler vardır. İlkeler neden-sonuç ilişkisini belirten önermelerdir. Kişinin içinde yaşadığı doğal, toplumsal ve kültürel ortam, onun yaşama bakış açısını belirler. Soru: Osmanlı Devleti Yükselme Dönemi'nde hangi ilkelere uymamıştır (Sönmez, 1996: 251- 254)?

i)Kuram Bilgisi: Kuram, bir olaylar demetini betimlemeye ve açıklamaya yönelik ilkeler ve kurallar bütünüdür. Kuramlar olaylar arasındaki niçin sorusunun açıklığa kavuşmasına yardımcı olur. Bu kısımda genellikle ilköğretim düzeyinde bir kuramın kime ait olduğu ve ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili sorular sorulur. Soru: Yer çekimi kuvvetini kim bulmuştur (Büyükalın, 2004: 51)?

2.1.5-2.Kavrama Basamağı:

a)Çevirme Soruları: Çevirme, bir bilginin verilen bir anlatım biçiminden başka bir anlatım biçimine çevrilmesidir. Şeklin, grafiğin, sözel olarak anlatılması veya bir bilgi türünün şekle veya grafiğe çevrilmesi beklenir. Ayrıca bir cümlenin Türkçe'den başka bir dile, başka bir dilden Türkçe'ye çevrilmesi kavrama basamağının çevirme alt basamağına ait sorulardır. Anahtar kelimeler: Çevir, açıkla, değiştir. Soru: Kalem, silgi ve kitap sözcüklerinin İngilizce'deki karşılığını söyleyin?

b)Yorumlama Soruları: Bu basamakta ilkelerin, olguların, neden, niçin ve nasıl olduğu, olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları kendi cümleleriyle açıklanması, konuya ilişkin örnek verilmesi ve konudan ne anladığının yorumlanması istenir. Anahtar kelimeler: Benzerlik ve farklılıkları belirt, açıkla, yorumla ve örnek ver (kendi kelimelerini kullanarak). Soru: “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” atasözünden ne anlıyorsunuz açıklayınız?

c)Öteleme(kestirme)Soruları: Herhangi bir konuda ilkelere uymanın veya uymamanın doğuracağı sonuçları, verilerin belli koşullar altında geçmiş ve gelecekteki özelliklerin ne olacağını tahmin edilmesini istemek kavramının öteleme alt basamağı ile ilgili soruları içermektedir. Anahtar kelimeler: Tahmin ediniz. Soru: Çevreyi korumaya yönelik önlemleri bir vatandaş olarak almazsak gelecekte bulunduğumuz yer nasıl olur, tahmin ediniz (Büyükalın, 2004: 57–59)?

2.1.5-3.Uygulama Basamağı:

Bu aşamada öğrencilerin, bildiği kavradığı niteliklerden faydalanarak, bu nitelikleri ilk kez karşılaştığı bir sorunu çözmeye kullanabilmeleri söz konusudur. Bir sorunun öğrenci için uygulama düzeyinde olması için öğrencinin karşılaştığı problem durumu yeni olmalıdır. Öğrenci burada yeni durumu yorumlayıp problemin ne olduğunu görebilmeli. Kısacası, uygulama düzeyinde soru yazarken; bir problemin öğrenci için “yeni” hale getirebilme yolları aranır. Unutmamak gerekir ki, “bir problemin sınıftaki tüm öğrenciler için yeni hale getirildiğini savunmak güçtür” (Tan, Kayabaşı, Erdoğan, 2002: 307).

Bilgiler uygulanmak ve bir üst seviyeye temel oluşturmak için öğrenilir. Bilgiyi uygulayabilmenin birinci şartı onu hatırlamak, ikinci şartı da kavranmış olmasıdır. Bilgiyi uygulayabilecek bir öğrenciden şu davranışları yapması beklenir. Bütünüyle değiştirme, hesaplama, ilave etme, kanıtlama, keşfetme, ortaya çıkarma, oluşturma, kullanma, yönetme, uygulama, çözme, yapma, düzenleme, donatma, yararlı hale getirme (Öztürk, Dilek, 2004: 120). Soru: Harita üzerinde enlem ve boylamın yerini gösteriniz?

2.1.5-4. Analiz(Ayrıştırma) Basamağı:

Çözümlemek, bir bütünü (iletişim içeriğini) öğelerine ayırıp öğeler arasındaki ilişkileri belirginleştirmektir. Sınıflama, gruplama, karşılaştırma, sıralama, öğeler arasındaki ilişkileri görüp belirleme, neden-sonuç ilişkilerini kurma (Nas, 2000: 49).

Karmaşık bir bilgi tümgesini, yani nesnelere, olgular, olaylar, sistemler ve yapılarını öğrenebilmek için onları analiz etme zorunluluğu olabilir. Bir paragraf, bir metin veya bir sistem verilir. Öğrenciden bunun öğeler arası ilişkilerini, yapısal düzenini ve bütünlük ilkelerini bulması istenir (Tan, Kayabaşı, Erdoğan, 2002: 308). Analiz sorularının sorulabilmesi için bazı tanımların bilinmesine ihtiyaç vardır.

a)Öğelere Dönük Analiz: Bir bütünü oluşturan öğelerin ayrıştırılmasıdır. Çözümlemenin en alt düzeyidir. Belirtilmemiş sayıtları tanıma, olguları hipotezlerden ayırt etme ve sonuçları onları destekleyen olgulardan ayırt etme bu alt sınıfa giren sorulardır.

b)İlişkilere Dönük Analiz: Bir bütünün öğeleri arasındaki ilişkilerin nasıl olduğunun belirlenmesine yönelik analizdir. İlişkileri kavrama, ileri sürülen kanıtlar arasındaki ilişkileri görebilme bu basamağa giren davranışlar arasındadır.

c)Örgütlenme İlkelerine Dönük Analiz: Bütünü oluşturan öğelerin sıralanış ve diziliş kurallarına yönelik analizdir. Bir iletişimin formunu, yapısını, örüntüsünü tanımayı gerektirir. Bu basamaktaki sorular analizin en karmaşık düzeyidir. Anahtar kelimeler: Niçin, hangi etkenler, sonucu açıklayın, delilleri açığa çıkartın, analiz edin, destekleyin.

Soru: Kurtuluş Savaşı sırasında düzenli ordunun kurulmasına neden ihtiyaç vardı (Büyükalın, 2004: 69–71)?

2.1.5-5.Sentez (Bireşim) Basamağı:

Bir dizi düşünce ya da gerçeği birleştirip öğrenciler için yeni bir durumu ortaya koyan özellikteki sorulardır. Genellikle açık uçlu olan bu soruları yanıtlamak amacıyla, öğrencilerin, ya bir plan yapmaları, ya bir öneri getirmeleri, ya da bir oyun, bir öykü ya da bir deneme yazmaları istenir (Sözer, 1998: 87). Sentez basamağındaki sorular üç alt basamağa ayrılır:

a)Özdeşsiz İletişim Muhtevası Oluşturma Soruları: Bir sorun ya da konuyla ilgili daha önce hiç öne sürülmemiş yeni bir görüş ortaya çıkarma.

b)Bir Plan veya İşlemler Takımı Önerisi Oluşturma Soruları: Orijinal bir ürün oluşturmaya yönelik öneri sunma.

c)Soyut İlişkiler Takımı Geliştirebilme Soruları: Birbiriyle ilişkileri unsurları bir araya getirip yeni bir bütün oluşturma. Anahtar kelimeler: Tahmin et, üret, öner, orijinal bir ürün oluşturun. Soru: Eğer dünyada canlılar ölmeseydi, neler olabilirdi tahmin ediniz (Büyükalın, 2004: 77, 78).

2.1.5-6.Değerlendirme Basamağı:

Ölçme sonuçlarını bir ölçüte vurup, bir yargıya varma sürecidir. Bilişsel, duyuşsal, devinişsel, algısal alanlarla ilgili ürün ya da süreçlerin hem kendi içinde, hem de kendi dışındaki özellikler açısından değerlendirilmesi, yani ölçütlere vurup bir yargıya varılması bu basamağın kapsamı içindedir. İç ölçütlerle değerlendirme, dış ölçütlerle değerlendirme olarak iki alt basamağa ayrılır (Sönmez, 1996: 258).

a)İç Ölçütlere Göre Değerlendirme: Ürünü kendi içindeki tutarlılığı, doğruluğu, kendi içyapısından doğan ilke ve genellemelere uygunluğu, akıcılığı gibi özellikler yönünden irdelenmesini kapsamaktadır.

b)Dış Ölçütlere Göre Değerlendirme: Ürünü kullanılan araç-gereçler, izlenen yollar iş ve işlem basamakları, ekonomiklik, amaca uygunluk, dayanıklılık, verim ve güç açılarından değerlendirmesini kapsamaktadır. Anahtar kelimeler: Fikrin nedir, hangisi en iyisi, bu görüşe katılıyor musun, karar ver. Soru: Ege Bölgesi'nin ihracatında tarımın payının sürekli küçülmesi konusundaki fikriniz nedir (Büyükalan, 2004: 83, 84)?

Büyükalan, bilişsel basamak alanlarına ait temel kavramları kısaca şöyle sınıflamıştır:

1. Bilgi: Tanımla, betimle, isimlendir, yerini belirt, seç, ezberle, tanı, durumu açıkla, belirt, kim, ne, nerede, ne zaman.
2. Kavrama: Göster, açıkla, örnek ver, yeniden yaz, çevir, değiştir, özetle, genelle, ayır, genişlet, açıkla, karşılaştır.
3. Uygulama: Uygula, değiştir, çöz, seç, göster, biçimlendir-boya, üret, kullan, dramatize et, keşfet, hazırla.
4. Analiz: Analiz et, sınıflandır, araştır, seç, alt parçalara ayır-farklılığı bul, sonuç çıkar, ayır, göster.
5. Sentez: Birleştir, rol oyna, denence kur, orijinal bir şey oluştur, yarat-karıştır, desen oluştur, geliştir, organize et, planla, icat et, düzenle.

6. Değerlendirme: Yargıla, düşün, öner, değerlendir, eleştir, destekle-özetle, süreci ve sonucu değerlendir, karşılaştır (Büyükalın, 2004: 87).

Bloom taksonomisi birçok öğretmen ve eğitimci tarafından öğrenci bilişsel alanla ilgili kısmı başarılarının ölçülmesinde en çok kullanılan yaklaşımdır. Bu taksonominin basitten karmaşığa (düşük zihinsel düzeyden yüksek zihinsel düzeye) doğru altı seviyeden oluşur. Bunlar:1.Bilgi seviyesi, 2.Kavrama (Anlama) seviyesi, 3. Uygulama seviyesi, 4. Analiz seviyesi, 5.Sentez seviyesi, 6.Değerlendirme seviyesidir (Colletta ve Chiopette, 1989).

Bu alanla ilgili değerlendirme daha çok öğrencilerin zihinsel yeteneklerinin ölçülmesine dayanır. Genellikle, öğrenciye verilen kavramı öğrenci tanır, hatırlar, karşılaştırma yapar, yorumlar ve onunla ilgili problem çözer. Bunun sonucuna göre öğrencinin bilişsel yetenekleri değerlendirilir. Bununla beraber, bazı eğitimciler bu seviyelerin ilk üçünü aynen kullanırken son üçünü birleştirir. Böylece dört basamaklı bir ölçme yaklaşımı elde edilir (Kempa, 1986:213).

Eğitimciler, eğitim amaçlarını ve davranışlarını, “ bilişsel, duyuşsal, psikomotor/ devinişsel alan” olmak üzere üç gruba ayırarak sınıflandırmışlar ve her alanın alt basamaklarını da aşamalı olarak belirlemişlerdir. Aslında bu üç alan birbirinden tamamen ayrı veya farklı değildir. Her alan, bir dereceye kadar birbiriyle iç içe ve yakından ilgili olduğu gibi, bu ilgi alt basamaklarda daha da sıktır. Yani hiçbir hedef bütünüyle bilişsel, duyuşsal veya psikomotor alana girmeyebilir. Bilişsel alana giren bir davranış, bir boyutuyla duyuşsal, diğer bir boyutuyla psikomotor alanla ilgili olabilir. Ancak hedefte, zihinsel bilgi kazandırma özelliği ağır basıyorsa bilişsel (cognitive) alan

içerisinde değerlendirilmektedir. Örneğin, bir felsefi görüş ya da bir kavramı açıklamada zihinsel faaliyet daha baskındır. Bu sebeple, bu tür öğrenmelere bilişsel alanla ilgili davranışlar denilmektedir (Erginer, 2006:22-27).

Eğitim-öğretimde hedefler üç alanda sınıflandırılmaktadır. Bu alanlar şunlardır: Bilişsel, duyuşsal, devinişsel. Yalnız bu şekildeki gruplandırma değişik eleştirilere de uğramaktadır. Eleştirilerin temel noktası şudur: İnsan davranışı bir bütündür. Dolayısıyla bir insan davranışında bu üç alanın taşıdığı özellikler vardır. Bu alanlar birbirinden bağımsız, kopuk değil, birbiriyle ilişkilidir. Bu sınıflama yapaydır. Hiç şüphesiz öğrenilmiş hiçbir davranış tek bir alana giremez. Bu sınıflandırmada, bir hedefte hangi alanın özelliği daha fazla görünüyorsa hedef o alana yazılır (Nas, 2000: 48).

Amaca göre uygun soru sorma stratejileri konusunda, araştırmacılar tarafından son yıllarda kimi teknikler geliştirilmiş ve Bloom'un eğitim amaçlarıyla ilgili taksonomisinden yararlanarak bilişsel alana ilişkin olan altı amaç düzeyi belirlenmiştir. Buna göre, bir sonraki düzeyi öğrenmeden önce, bir öncekini bilmek gerekir. Bir başka deyişle, örneğin, anlama ya da kavramayı başarmadan önce, bilgiye sahip olmak bir zorunluluktur. Dolayısıyla amaç aşamalarının her biri, bir öncekinden daha karmaşıktır. Yapılan son araştırmalar, belirli türlerde hazırlanan soruların Bloom'un aşamalarıyla ilişkili olarak düzenlenebildiğini göstermektedir (Sözer, 1998: 85).

Erginer'in de belirttiği gibi 1.Bilgi basamağında bireyin gördüğünde hatırlaması, sorulduğunda söylenmesi gerekenler istenilmektedir. Buna paralel olarak bireyin hatırlama, tanımlama, söyleme, listeleme, kopya etme, sıralama, ifade etme eylemlerini de bu basamak içerisinde gerçekleştirebildiği görülmektedir. 2. Kavrama basamağında

öğrencinin sahip olduğu bilgiyi kendi cümleleriyle belirtmesi istenilmektedir. Buna bağlı olarak çevirme, nedenini açıklama, ayırt etme, tahmin etme, açıklama, bilgilendirme, genelleştirme, örnek verme, özetleme eylemlerini de bu basamak kapsamında yapmaktadır. 3.Uygulama basamağında(bilişsel yaşantılandırma) ise öğrenilen bilginin kullanması, değişik kalıplara sokabilmesi, yeniden meydana getirebilmesi beklenilmektedir. Bu plan çerçevesinde bu basamakta tümüyle veya kısmen değiştirme, hesaplama, ispat etme, gösterme, oluşturma, keşfetme, kullanma, yönetme, uygulama, çözme, ilgi kurma, üretme işlemleri yapılabilmektedir. 4. Analiz basamağında, öğrencinin sahip olduğu bilgiyi temel hatlarıyla tespit etmesi, ayırabilmesi, başka alanlara aktarabilmesi istenilmektedir. Buna paralel olarak parçalama, bölme, dağıtma, grafik veya şemayla gösterme, ayrıştırma, farklılıkları tespit etme, örnekleme, sebep-sonuç ilişkisi kurma, tarif etme, anlam ve sonuç çıkarma, seçme, çözüm bulma, anlatma, ilave etme, bağlantı kurma, çoğaltma eylemleri bu basamakta yapılmaktadır. 5. Sentez basamağında öğrenci öğrenmiş olduğu bilgiye yaratıcılığını kullanarak yenilerini eklemesi, bu bilgilerini birleştirmesi ve bunları kolaylıkla kendi yöntemleriyle başkalarına iletebilmesi beklenmektedir. Sınıflandırma, birleştirme, tasarlama, meydana getirme, çözüm yolu bulma, hazırlama, yeniden düzenleme, değiştirme, özetleme, ilave etme, öneride bulunma, tercih etme bu basamakta kullanılan alt birimlerdir. 6. Değerlendirme basamağı ise öğrenilen bilgilerden yeni bilgiler elde edilmesi, icat etmesi istenilmektedir. Değer verme, karşılaştırma, sonuçlandırma, karar verme, farklılıkları tespit etme, benzerliklerin farkına varma, yanlışlıkları bulma, hüküm verme, çevirme, yorumlama, eleştirme,

sorgulama, sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde açıklama, çözüm bulma bu basamakta yapılması beklenen alt birimlerdir (Erginer, 2006: 27–32).

Bloom'un bilişsel alan basamakları düşünmeye dayalı hedeflerin sınıflanması tekniğidir. Bireyin düşünme seviyesini ortaya koyan davranışların ne olduğunu içerir. En düşük düşünce seviyesinden en yükseğe doğru “1-Bilgi: Aktarma, tanımlama, 2-Kavrama: Yorumlama, açıklama, 3-Uygulama: Kullanım, gösterme, deneme, 4-Analiz: İnceleme, araştırma, deney, 5-Sentez: Oluşturma, tasarım, öngörme, 6-Değerlendirme: Hüküm verme, oranlama davranışlarıdır.” En yüksek düzeyde düşünme olayının gerçekleşmesi için de daha alt düzeydeki düşünme basamaklarının kullanılması gerekir. Örneğin gerekli bilgiler bilgi düzeyinde bilinmiyorsa, ilgili konu ile ilgili yorum veya değerlendirme yapmak zordur, hatta imkânsızdır.

Öğretmen, hedefi incelerken ve amaçlarını belirlerken, onu hangi ünite ve konularda, hangi strateji, yöntem ve tekniklerle, ne kadar zamanda, ne tür teknoloji ve materyallerle ve hangi sayı ve nitelikte öğrenciyle gerçekleştirebileceğini de belirlemelidir. Hedef analizinde, hedeflerin nitelik ve niceliğinin, eğitim durumunu düzenlemede temel değişkenlerden biri olduğunu bilmelidir. Görüldüğü gibi, öğretmenin Sosyal Bilgiler öğretiminde, derslerini öğretim programında yer alan hedeflere uygun olarak planlayabilmesi; hedefi analiz edebilmesine, ona uygun strateji, yöntem ve teknikleri belirlemesine bağlıdır. Yani konuya göre politika izleyebilecek yetiye sahip olmalı, konunun içeriğini ve öğrencilerinin özelliklerini iyi bilmelidir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002: 81–82).

Araştırmacı veya öğretmenler yapılacak literatür araştırmasıyla, amaç, yöntem veya tekniklerin hangisinin sorun veya konuya daha uygun olduğunu bulurlar. Bu

aşamada, kaynakları analiz etmeyi, sentezlere ulaşmayı öğrenirler. Etkinliklerin sonunda, kaynaklardaki farklılıkların, yazarların formasyonu, ideolojisi vb. ile yakından ilgili olduğunu anlarlar. Kısacası her araştırmacı şu veya bu şekilde ortaya koydukları eserlerinde kendilerini gösterirler. Çünkü herkesin üslubu farklıdır (Öztürk&Otluoğlu, 2002: 79).

Bloom tarafından yapılan sınıflandırmada aşamalı bir şekilde sıralanan bilişsel alanın ilk kısmı bilgi basamağıdır. Öğrencinin dersle ilgili temel kavramları bilmeden diğer bilgi ve hedefleri öğrenmesi beklenemez. Bilinen bir şey hatırlanabilir, görünce tanınır ve sorunca söylenir. Bu nedenle öğrenilecek ünite ve konuların temeline kavramsal yeterlilik yerleştirilmelidir. Ancak bu şekilde sonradan öğrenilmesi amaçlanan konuların öğrenilebilirlik dereceleri artırılabilir (Öktem, 2006:61).

Bloom ve arkadaşlarının bilişsel alan taksonomisi; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamakları olarak altı basamaktan oluşmaktadır. Bilişsel alanın ilk üç basamağı olan bilgi, kavrama ve uygulama basamaklarını öğrenmede temel teşkil eden öğrenme gereksinimleri olarak, son üç basamağı olan analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarını ise, üst düzey düşünme ve öğrenme becerileri olarak ele almak mümkündür (Erginer, 2006: 19). Genel olarak bu basamaklardaki öğrencilerden beklenen davranışlar Tablo 2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Bilişsel alan basamakları ve beklenen davranışlar.

Bilişsel Alan Basamağı	Öğrenciden Beklenen Davranışlar
1.00 Bilgi Basamağı	Hatırlar, tanımlar, belirler, tarif eder, söyler, betimler, listeler, eşleştirir, isimlendirir, belirtir, sıralar, ifade eder
2.00 Kavrama Basamağı	Dönüştürür/çevirir, gerekçe belirler, savunur, ayırt eder, tahmin eder, nakleder, açıklar, kestirimde bulunur, anlatır, genelleştirir, örnek verir, anlam çıkarır, sonuç çıkarır, başka sözcüklerle ifade eder, kendi cümleleriyle ifade eder, yeniden yazar, özetler
3.00 Uygulama Basamağı	Bütünüyle değiştirir, değişikliğe uğratar, hesaplar, ilave eder/ekler, kanıtlar, gösterir, keşfeder, ortaya çıkarır, oluşturur, nitelendirir, yönetir, uygular, çözer -e benzetir, donatır, neden olur, tekrarlar/yineler, ilgi kurar, yararlı hale getirir, üretir
4.00 Analiz Basamağı	Parçalar, bozar, böler, dağıtır, ayırır, grafikle/şemayla/diyagramla gösterir, çizerek anlatır, ayırt eder ve seçer, farklılaştırır, tanımlar/teşhis eder, özdeşleştirir, örnekler, resimler, sebep-sonuç ilişkisi çıkarır, taslağını çıkarır, ana hatlarını belirler, çözüm yolu arar/bulur, bölümlere/gruplara/sınıflara ayırır, bağlantı kurar ve sağlar
5.00 Sentez Basamağı	Sınıflandırır, vasıflandırır, kategorize eder, birleştirir, özgün bir kompozisyon/şiiir yazar, beste yapar, yaratır, meydana getirir, düzenler/tertipler, desenler, dizayn eder, tasarımlar, proje haline getirir, değiştirir/değişikliğe uğratar, yeniden yazar, yönetir, yönlendirir, not eder/kaydeder, rapor eder, ilave eder/ekler/çoğaltır, tamamlar/bütünleştirir, tercih eder
6.00 Değerlendirme Basamağı	Değer biçer -ile karşılaştırır, sonuçlandırır, karar verir, çelişkileri bulur/gösterir, farkı/farklılığı bulur/gösterir, karşıtını bulur/gösterir, yanlış ve hataları bulur/gösterir, yargılar/hüküm verir, önemini vurgular, tamamlar/bütünleştirir, bir fikri besler/pekiştirir, savunur/destekler/arka çıkar/sahiplenir, farka dikkat eder, gerekçe koyar/gösterir, kılavuzluk eder, rehber olur, yorumlar, eleştirir/tenkit eder, sorgular, yaratır, ölçüt/kriter koyar, sebep-sonuç ilişkisiyle değerlendirir, rapor eder, kodlar, çözüm yolu yaratır.

Bu bilgiler ışığında bilişsel alanlar şu konularla ilgili kavramları açıklar:

1-Bilgi: Tanıma ve gerçeklerin hatırlanması ve belirtilmesi,

2-Anlayış: Açıklamak, çevirmek, özetlemek veya başka sözcüklerle bilgi vermek,

3-Uygulama: Farklı durumlar içinde orijinal öğrenme bağlantılarını dânişarak öğrenmek, Yeni durumlara uyma bilginin anlaşılmasını gerektirir.

4-Analiz: Açık, öz ilişkiler arasında, bütün parçalar ayrı parçalara ayrılır. Analiz bilginin uygulanmasını gerektirir.

5-Sentez: Orijinal yeni varlıklardan unsurların birleştirilmesi. Analiz ve sentezi gerektirir.

6. Değerlendirme: Kararların yapılmasını gerektirir, eleştiri ve akılcılıkta yargılama veya ayırmayı temel alır.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Tokcan (2003: 159–175)'ın “Sosyal bilgiler ders kitapları ünite değerlendirme sorularının öğretim programına göre kapsam geçerliği ve Bloom’un bilişsel alan basamaklarına göre analizi” adlı çalışmasında 1998 MEB Programına göre okutulan 6.sınıf ders kitabının ilk 3 ünitesine ve 7.sınıf ders kitabının ilk 2 ünitesine ait ünite değerlendirme soruları kapsam geçerlik; tüm ünitelerdeki sorular Bloom Taksonomisi açısından incelenmiştir. Bu kitaplardaki ilgili soruların kapsam geçerliğine sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Hatta bazı ünitelerde kazanım sayısının dahi altında soru sorulduğu görülmüştür. İncelenen 6.sınıf ders kitaplarındaki toplam soruların % 96,7 ve 7.sınıf ders kitaplarındaki soruların ise % 90,5'inin Bloom Taksonomisi'nin en alt düzeyi olan bilgi ve kavrama basamaklarına ait oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, ünite sorularının sadece yazılı (essey) tip olmaması, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı, eşleştirmeli, doğru yanlış türünden sorulara da yer verilmesi, uygun soru sayısının artırılarak kapsam geçerliğin sağlanması önerilmiştir. Bloom Taksonomisi açısından ise öğrencileri üst düzeyde düşünmeye sevk edecek analiz, sentez ve değerlendirme seviyelerinde sorulara yer verilmesinin önemi vurgulanmıştır (Ed.Şahin, 2003: 159- 175).

Yiğit vd. tarafından yazılmış olan makalede 2002, 2003, 2004 yıllarında öğretmen adaylarına yönelik yapılmış olan Kamu Personeli Seçme Sınavlarındaki sorular Bloom Taksonomisi'ne göre incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında soruların daha çok toplamda % 27 bilgi ve % 63 kavrama olmak üzere % 90 oranında bilgi ve kavrama alanından sorulduğunu tespit edilmiştir. Soruların % 10'u ise uygulama alanından sorulmuştur. Bu nedenle sorular öğretmen adaylarındaki üst düzey zihinsel

becerileri belirlemeye yönelik olmadığı kanaatine varılmıştır. Yani öğretmen adaylarının seçiminde gerekli hassasiyet gösterilmemiştir. Öğretmenlik mesleğinin önemine değinilerek, öğretmen seçimine de gereken önemin verilmesi bunun içinde KPSS’de üst düzey düşünmeyi gerektirecek sorular yöneltilecek, kaliteli öğretmenlerin işe alınmasının gereğine değinilmiştir (Yiğit vd, 2005:124).

Yiğit ve Akdeniz de “Fen Bilgisi öğretmenlerinin kullandıkları ölçme araçlarının kapsam-geçerliği yönünden araştırılması” adlı makalelerinde incelenen ünitelerde soru sayılarının fen bilgisi öğretim programındaki öğrenci kazanım sayılarıyla tutarlı olmadıklarını tespit etmişlerdir. İncelenen soruların da sadece % 56,2’sinin ünite davranışlarıyla ilgili olduğundan öğretmenlerin kapsam-geçerliği hususunda ölçme-değerlendirmede yetersiz oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Sınavlarda yöneltilen soruların programa uygunluğu hususunda öğretmenlerin daha dikkatli ve titiz olmaları önerisinde bulunulmuştur (Yiğit ve Akdeniz, 2008:15–17).

Yaşar da “Türkiye’de okutulan ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında ölçme-değerlendirme çalışmalarına yönelik karşılaştırmalı bir yaklaşım” adlı makalesinde Türkiye’de okutulmakta olan coğrafya ders kitaplarındaki ölçme-değerlendirme çalışmalarının kapsam-geçerliğe sahip olmadığını ve bu soruların genellikle Bloom Taksonomisi’nin bilgi ve kavrama alanına girdiğini tespit etmiştir. Bu olumsuzlukların giderilmesinde ders kitaplarının yazımı sürecinde sadece alan uzmanlarının değil, program geliştirme uzmanları, eğitim psikologu, görsel ve fiziksel tasarımcılar ve dilbilimcilerin de yer almalarının etkili olacağına vurgu yapılmıştır (Yaşar, 2005:3).

Koyuncu tarafından hazırlanan “Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü Başarıyı Arttırma Projesi Kapsamında Düzenlenen 8. Sınıf Sınavlarında Sorulan Türkçe Dersi

Soruları Hakkında Rapor” adlı çalışmada da ilköğretim 8. sınıfları OKS’ye (Ortaöğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme Sınavı) hazırlamak için yapılan deneme sınavlarındaki Türkçe sorularının müfredatı ve OKS’ye göre kapsam geçerliğine sahip olup olmadıklarına yönelik yapılan çalışmada, soruların amaca hizmet etmediği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda OKS müfredatının ve daha önce OKS sınavlarında yöneltilen soruların iyi incelenmesinin deneme sınavlarında sorulabilecek soruların amaca hizmet edebilme derecelerini artıracığı ortaya konulmuştur (Koyuncu, 2006:1-7).

Baysen ise “Öğretmenlerin sınıfta sordukları sorular ile öğrencilerin bu sorulara verdikleri cevapların düzeyleri” adlı makalesinde Ankara-Mamak Ali Naili Erdem Anadolu Lisesi’nde oniki değişik öğretmeni birer ders izlediğini ve soruların toplam 317 sorunun bilgi:176, kavrama:29, uygulama:83, analiz:18, sentez:2 ve değerlendirme:9 soru olduğunu tespit etmiştir. Öğrencilerin bilişsel düzeyde gelişimlerini tamamlayabilmesi, üst düzeyde yaratıcı düşünebilen, öğrendiklerini uygulayıp kararlar alabilen bireyler olarak yetişmelerinde öğretmenlerin Bloom Taksonomisi’ni iyi tanınması ve her alanında gereken sayı ve kalitede sorular yöneltilmesi gerektiğine değinilmiştir (Baysen, 2006:21-28).

Koray vd tarafından “Fen bilgisi öğretmen adaylarının soru sorma becerilerinin Bloom Taksonomisi’ne göre değerlendirilmesi” yapılan adlı çalışmada Gazi Eğitim Fakültesi ve Kastamonu Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören fen bilgisi öğretmen adaylarının hazırlamış oldukları soruları incelenmiş ve genelde bilgi ve kavrama düzeylerinde olduklarını görülmüştür. Bundan da öğretmen adaylarının üst düzey düşünebilme becerilerini tam olarak kullanamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı öğretmenlerin konuyla ilgili kendilerini yetiştirmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Konuyla ilgili olarak da özellikle hizmet öncesi dönemde öğretmen adaylarının iyi eğitilip çalışma hayatlarında öğrencilerdeki yaratıcı bilgi ve becerileri ortaya koyabilmeleri için düşünmeyi aktifleştiren soru yöneltme metotlarını iyi öğrenmeleri önerisinde bulunulmuştur (Koray vd, 2008:9–11).

Kalaycı tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin daha çok bilgi seviyesinde soru sormalarının sebepleri arasında sınıf kontrolünü sağlama, öğrencilerin dikkatini daha kolay yolla toplama ve programı yetiştirememeye gösterilmiştir (Kalaycı, 2001:3)

Akpınar tarafından yapılan “Ortaöğretim coğrafya dersleri yazılı sınav sorularının bilişsel düzeyleri” adlı çalışmada Erzincan ilinde coğrafya sınavlarında sorulan soruların Bloom Taksonomisi’ne göre oldukça dengesiz olduğuna değinilmiştir. Soruların yarısına yakınının bilgi basamağında olduğu, bu oranın da fazlalığına dikkat çekilerek, ezbere dayanan bu tür sorulardan kaçınılması gereğinin altı çizilmiştir. Öğretmenlerdeki bu olumsuzluğun giderilmesi için hizmet içi eğitime önem verilmesi gerektiği vurgusu yapılmıştır. Bununla da yetinilmeyip sorunun derinlemesine değişik yönleriyle incelenmesi de ileri sürülmüştür (Akpınar: 2003:5).

Şeker, “İlköğretim 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Kazanılmışlık Düzeyi(Üsküdar Örneği)” adlı çalışmasında 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan kavramların öğrencilerce ne seviyede kazanıldığını tespit etmek, öğrencilerin okuduklarını anlama, ifade edebilme ve yeni düşünceler üretebilme yetenekleri hakkında bilgi edinme amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

1- Bilgi ve kavrama basamağında verilen coğrafya ve tarih konu alanındaki kavramların anlaşılmasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olmadığı,

2- Kavramların bilgi ve kavrama basamağındaki kazanılmışlık düzeylerinin düşük olmasına, ünitelerin incelemesi yapılmadan neyin, nasıl, ne zaman, hangi şartlar dâhilinde verilmesi gerektiğı üzerine iyi planlama yapılmadan, eğitim-öğretime gidilmesinin sebep olduğu belirtilmiştir. Ders kitaplarındaki kavramların işlenişini inceleme sonuçlarına göre, kavramların öğrencilerin bilişsel gelişim düzeylerine göre verilmediğı, bu konuda her hangi bir model ve anlayışın bulunmadığı ifade edilmiştir (Şeker, 2003).

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN METODU

Bu araştırmanın amacı ders kitaplarındaki soruların kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomileri açısından değerlendirilmesi olduğundan, araştırmada doküman analizi metodu kullanılmıştır. Araştırmaya konu olan ders kitaplarındaki ölçme araçları herhangi bir müdahalede bulunulmadan olduğu gibi ele alınmış ve böylece kapsam-geçerlik durumu ve Bloom Taksonomisi'ne göre dağılımı analiz edilmiştir (Karasar, 2004:77).

Yıldırım ve Şimşek de, doküman incelenmesini araştırılması amaçlanan olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi olarak tanımlamışlardır. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi, tek başına bir veri toplama metodu olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleriyle de beraber kullanılabilir (Yıldırım, Şimşek, 2005:187).

3.2.ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Türkiye genelinde 2005 MEB programına göre hazırlanan ve 2007–2008 ders yılında Türkiye genelinde okutulan dört adet ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları araştırmanın evrenini, aynı zamanda Tokat ilinde de okutulan özel bir yayınevi olan A yayınlarına ve MEB yayınlarına ait iki adet ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları da araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3.VERİ KAYNAKLARI

Araştırmada adı geçen iki farklı yayınevine ait ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları, MEB İlköğretim 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi’ni konu alan ölçme-değerlendirme kitapları, makale ve tezlerden yararlanılmıştır.

3.4.VERİLERİN TOPLANIP ÇÖZÜMLENMESİ

Öncelikle ders kitaplarındaki sorular tespit edilerek sınıflandırılmıştır. Literatür taraması yapılarak konuyla ilgili yapılmış olan araştırmalardan da yararlanılarak, adı geçen ders kitaplarındaki ünite soruları kapsam geçerlik ve Bloom Taksonomisi açılarından incelenmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Her iki kitapta yer alan ünite hazırlık, ünite ortası ve ünite sonu değerlendirme soruları tek tek ele alınmış, ait olduğu ünite kazanımları da göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

4. BULGULAR

4.1.DERS KİTAPLARINDAKİ SORULARA GENEL BİR BAKIŞ

Tablo 4.1. Ders programı kazanım sayıları ve Özel Yayınevi (ÖY) ders kitabında ünitelere göre soru dağılımı, sayısı ve oranları.

ÜNİTELER	DERS PROGRAMI		ÖZEL YAYINEVİ (A YAYINLARI)						
	Kazanım Sayısı	%	ÜNİTE HAZIRLIK SORULARI		ÜNİTE ORTASI SORULAR		ÜNİTE SONU SORULAR		ÜNİTE TOPLAM SORU SAYISI
1. ÜNİTE	6	13,95	7	14,28	25	6,84	26	12,03	58
2. ÜNİTE	7	16,27	8	16,32	66	18,08	47	21,75	121
3. ÜNİTE	9	20,93	8	16,32	77	21,09	35	16,20	120
4. ÜNİTE	6	13,95	6	12,24	31	8,49	27	12,50	64
5. ÜNİTE	5	11,62	10	20,40	71	19,45	31	14,35	112
6. ÜNİTE	5	11,62	5	10,20	75	20,54	25	11,57	105
7. ÜNİTE	5	11,62	5	10,20	20	5,47	25	11,57	50
TOPLAM	43	100	49	100	365	100	216	100	630

Tablo 1'den incelendiğinde, 2005 MEB Programında 6. sınıf sosyal bilgiler dersine ait 7 ünitenin olduğu görülmektedir. Toplam 43 kazanımın olduğu programda en fazla kazanıma yer verilen ünitenin 1) 9 kazanımla 3.Ünite: İpek Yolu'nda Türkler olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra sırasıyla 2) 7 kazanımla 2. Ünite: Yeryüzü'nde Yaşam, 6'şar kazanımla 3) 1. Ünite: Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ve 4) 4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları, 5'er kazanımla 5) 5. Ünite: Ülkemiz ve Dünya, 6) 6. Ünite:

Demokrasinin Serüveni ile 7) 7. Ünite: Elektronik Yüzyıl ünitelerinin yer aldığı görülmektedir.

Özel yayınevine ait kitapta 3.Üniteye ait hazırlık soru sayısı hariç, diğer tüm ünite ve soru bölümlerinde kazanım sayısını karşılayabilecek, Bloom Taksonomisi'nin tüm alanlarını çok iyi bir şekilde temsil edebilecek sayıda soru bulunmaktadır. Sadece 3. Ünite hazırlık soru sayısının kazanım sayısı olan 9'dan 1 eksik olarak 8 olduğu tespit edilmiştir.

Yine soru sayısı olarak toplam 630 sorudan sırasıyla 1)Ünite ortası 365, 2)Ünite sonu 216 ve 3)Ünite hazırlık soru sayısının ise 49 olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2. Ders programı kazanım sayıları ve MEB Yayınları ders kitabındaki ünitelere göre soru dağılımı, sayısı ve oranları.

ÜNİTELER	DERS PROGRAMI		MEB YAYINI						
	Kazanım Sayısı	%	ÜNİTE HAZIRLIK SORULARI		ÜNİTE ORTASI SORULAR		ÜNİTE SONU SORULAR		ÜNİTE TOPLAM SORU SAYISI
1. ÜNİTE	6	13,95	6	13,33	36	10,31	15	12,29	57
2. ÜNİTE	7	16,27	6	13,33	47	13,46	17	13,93	70
3. ÜNİTE	9	20,93	9	19,99	89	25,50	17	13,93	115
4. ÜNİTE	6	13,95	8	17,77	40	11,46	20	16,39	68
5. ÜNİTE	5	11,62	5	11,11	45	12,89	17	13,93	67
6. ÜNİTE	5	11,62	5	11,11	51	14,61	17	13,93	73
7. ÜNİTE	5	11,62	6	13,33	41	11,74	19	15,57	66
TOPLAM	43	100	45	100	349	100	122	100	516

MEB yayınlarına ait ders kitabında da 2. ünite hazırlık soru sayısı hariç, diğer tüm ünite ve soru bölümlerinde kazanım sayısı ile örtüşebilecek miktarda soru bulunmaktadır. Yalnız 2. ünite hazırlık soru sayısının kazanım sayısı olan 7'den 1 eksik olarak 6 olduğu görülmüştür.

Ünite hazırlık, ünite ortası ve ünite sonu soruları olmak üzere 3 ayrı grupta ele alınan soru türlerinde, MEB Yayınlarına ait ders kitabında da soru sayısına göre sıralamanın toplam 516 sorudan 1) Ünite ortası 349, 2. Ünite sonu 122 ve 3. Ünite hazırlık 45 soruları şeklinde olduğu görülmektedir. Soru sayısına bakıldığında Bloom Taksonomisi'ni çok iyi temsil edebilecek sayıda soru olduğu da dikkat çekmektedir.

Bir başka husus da özel yayınevine ait ders kitabında yer alan soru sayısının her yönden MEB Yayınları ders kitabına göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 1 ve tablo 2 incelendiğinde toplam 43 adet kazanımın tamamına yönelik genel olarak hem özel yayınevi, hem de MEB yayınları kitabında soru yöneltildiği görülmektedir.

4.2. BİRİNCİ ALT PROBLEME AİT BULGULAR

Tablo 4.3. Ünite hazırlık sorularının kapsam-geçerlik durumu.

ÜNİTE NO	DERS PROGR.		ÖZEL YAYINEVİ (A YAYINLARI)				MEB YAYINLARI			
	KS	%	ÜNİTE HAZIRLIK SORULARI				ÜNİTE HAZIRLIK SORULARI			
			SS	KGUSS	KGOSS	SSKN	SS	KGUSS	KGOSS	SSKN
1.Ü	6	13,95	7	7	-	-	6	6	-	-
2.Ü	7	16,27	8	7	1	5	6	6	-	1,5
3.Ü	9	20,93	8	7	1	5,7	9	9	-	-
4.Ü	6	13,95	6	6	-	-	8	8	-	-
5.Ü	5	11,62	10	8	2	-	5	5	-	-
6.Ü	5	11,62	5	5	-	-	5	5	-	2
7.Ü	5	11,62	5	5	-	-	6	6	-	-
TOPLAM	43	100	49	45	4	5,7	45	45	-	1,2,5

Tabloya bakıldığında yapılandırıcı yaklaşıma göre hazırlanan ders programındaki toplam kırk üç kazanımın sırasıyla 1)3.ünitde 9, 2)2. ünitde 7, 3) 1.ünitde 6 ve 4) 4.ünitde 6, 5) 5.ünitde 5, 6) 6.ünitde 5 ve 7) 7.ünitde 5 olmak üzere dağılımının yapıldığı görülmektedir.

Özel yayınevine ait ders kitabındaki sorular incelendiğinde; 2.ünitde 5. kazanıma yönelik ve 3.ünitde 5. ve 7. kazanımlara yönelik soru sorulmadığı görülmektedir. Bunun yanında 2.ünitde 1, 3.ünitde 1, 5.ünitde 2 soru olmak üzere toplam 4 sorunun da programa uymadığı anlaşılmaktadır. Sadece 3.ünitde programa

uygun yeter sayıda soru sorulmadığı ve kazanım sayısından iki eksik sayıda soru sorulduğu anlaşılmıştır. MEB Yayınları ders kitabına bakıldığında ise; 2. ünite de 1. ve 5. kazanımlara ve 6. ünite de 2. kazanıma yönelik soru sorulmadığı görülmüştür. Bunun yanında programa uygun olmayan soruya rastlanılmamıştır. Her ünite de kazanım sayısına eş sayıda soruya yer verilmiştir.

Her iki kitaptaki ünite hazırlık sorularını karşılaştırdığımızda soru sayısı bakımından özel yayınevine ait ders kitabındaki soru sayısının MEB yayınları ders kitabına göre dört fazla olmasına rağmen, uygun soru sayısının eşit olduğu görülmektedir. Yani sayı bakımından her iki kitapta da ilk bakışta ders kazanımlarını temsil edecek sayıda soru bulunmaktadır. Her iki kitapta da kazanım dağılımına göre de soru sayılarında ciddi anlamda farklılığın olmadığı anlaşılmıştır.

4.3. İKİNCİ ALT PROBLEME AİT BULGULAR

Tablo 4.4. Ünite ortası soruların kapsam geçerlik durumu.

ÜNİTE NO	DERS PROGR.		ÖZEL YAYINEVİ (A YAYINLARI)				MEB YAYINLARI			
	KS	%	ÜNİTE ORTASI SORULAR				ÜNİTE ORTASI SORULAR			
			SS	KGUSS	KGOSS	SSKN	SS	KGUSS	KGOSS	SSKN
1.Ü	6	13,95	25	24	-	-	36	36	-	-
2.Ü	7	16,27	66	50	16	-	47	46	1	-
3.Ü	9	20,93	77	70	7	-	89	85	4	-
4.Ü	6	13,95	31	30	1	6	40	40	-	-
5.Ü	5	11,62	71	65	6	-	45	42	3	-
6.Ü	5	11,62	75	73	2	-	51	51	-	-
7.Ü	5	11,62	20	20	-	-	41	41	-	-
T	43	100	365	332	32	-	349	341	8	-

Tablo incelendiğinde özel yayinevine ait ders kitabında 4.ünitelerde 6. kazanıma ait bir sorunun yöneltilmediği anlaşılmaktadır. Yine bunun yanında 2.ünitelerde 16, 3.ünitelerde 7, 4.ünitelerde 1, 5.ünitelerde 6, 6.ünitelerde 2 olmak üzere toplam otuz iki sorunun program kazanımlarına hizmet etmediği anlaşılmaktadır. Bunun yanında tüm ünitelerde kazanım sayısının oldukça üstünde soru sorulduğu görülmektedir. Fakat bu soruların dağılımında genel olarak bir orantısızlığın da olduğu bir başka dikkat edilmesi gereken durumdur.

MEB yayını ders kitabına bakıldığında ise; tüm ünitelerde ders kazanımlarına yönelik olarak soru sorulduğu görülmektedir. Bunun yanında 2.ünitelerde 1, 3.ünitelerde 4, 5.ünitelerde 3 olmak üzere toplam sekiz sorunun programa hizmet etmediği görülmektedir.

Her iki kitaptaki ünite ortası soruların sayısının bakıldığında özel yayınevindeki soru sayısının MEB yayını ders kitabına göre fazla olmasına rağmen, MEB yayını ders kitabındaki uygun soru sayısının diğerine göre fazla olduğu anlaşılmaktadır.

4.4.ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME AİT BULGULAR

Tablo 4.5. Ünite sonu değerlendirme sorularının kapsam geçerlik durumu.

ÜNİTE NO	DERS PROGR.		ÖZEL YAYINEVİ (A YAYINLARI)				MEB YAYINLARI			
	KS	%	ÜNİTE DEĞERLENDİRME				ÜNİTE DEĞERLENDİRME			
			SS	KGUSS	KGOSS	SSKN	SS	KGUSS	KGOSS	SSKN
1.Ü	6	13,95	26	26	-	-	15	15	-	-
2.Ü	7	16,27	47	45	2	-	17	16	1	1,4
3.Ü	9	20,93	35	35	-	-	17	17	-	4, 7, 8
4.Ü	6	13,95	27	27	-	-	20	20	-	-
5.Ü	5	11,62	31	31	-	-	17	17	-	-
6.Ü	5	11,62	25	25	-	-	17	17	-	-
7.Ü	5	11,62	25	25	-	-	19	19	-	-
T	43	100	216	214	2	-	122	121	1	4, 7, 8

Tablodan özel yayınevi ders kitabındaki ünite sonu değerlendirme sorularına bakıldığında tüm kazanımlara yönelik soru yöneltildiği görülmektedir. Bunun yanında soru dağılım oranında ise bir dengesizlik olduğu anlaşılmaktadır. 2.ünite de iki sorunun programa hizmet etmediği görülmektedir. 43 kazanıma karşılık toplam 214 uygun sorunun yöneltildiği görülmektedir..

MEB yayını ders kitabındaki ünite sonu değerlendirme sorularına baktığımızda ise, 2.ünite de 1. ve 4. kazanıma, 3.ünite de ise 4, 7 ve 8. kazanımlara yönelik soru sorulmadığı görülmektedir. MEB yayınlarında da ders kazanım oranına bakıldığında

ünitelere göre soru dağılımında bir orantısızlığın olduğu görülmektedir. Yine 2. ünite de 1 sorunun program hedeflerine uymadığı anlaşılmıştır. Buna rağmen sorulan 121 sorunun amaca uygun olduğu görülmektedir.

4.5. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME AİT BULGULAR

Tablo 4.6. Ünite hazırlık sorularının Bloom Taksonomisi'ne göre durumu.

ÜNİTELER	SORU TÜRLERİ	BLOOM TAKSONOMİSİ						SS
		B	K	U	A	S	D	
1.ÜNİTE ÜHS	ÖZEL YAYINEVİ	3	3	-	-	-	1	7
	MEB YAYINLARI	4	1	-	1	-	-	6
2.ÜNİTE ÜHS	ÖZEL YAYINEVİ	3	4	-	1	-	-	7
	MEB YAYINLARI	6	-	-	-	-	-	6
3.ÜNİTE ÜHS	ÖZEL YAYINEVİ	4	1	-	2	1	-	8
	MEB YAYINLARI	8	-	-	1	-	-	9
4.ÜNİTE ÜHS	ÖZEL YAYINEVİ	-	5	-	1	-	-	6
	MEB YAYINLARI	6	2	-	-	-	-	8
5.ÜNİTE ÜHS	ÖZEL YAYINEVİ	1	7	-	2	-	-	10
	MEB YAYINLARI	2	-	-	2	-	1	5
6.ÜNİTE ÜHS	ÖZEL YAYINEVİ	1	3	-	-	-	1	5
	MEB YAYINLARI	2	1	-	2	-	-	5
7.ÜNİTE ÜHS	ÖZEL YAYINEVİ	1	2	1	-	-	1	5
	MEB YAYINLARI	3	2	-	1	-	-	6

Tablodan özel yayınevine ait ders kitabındaki ünite hazırlık sorularına bakıldığında, soruların ağırlıklı olarak bilgi, kavrama ve analiz alanlarından sorulduğu görülmektedir. Diğer üst basamak grubunu oluşturan uygulama ve sentez alanından 1, değerlendirme grubundan ise 3 gibi oldukça düşük oran ve sayıda soru sorulduğu görülmektedir

MEB yayını ders kitabında da soruların genelde bilgi, kavrama ve analiz alanlarına yönelik sorulduğu görülmektedir. Uygulama ve sentez sorularına hiç yer verilmezken, sadece 5. üniteye 1 adet değerlendirme basamağına yönelik soru sorulduğu anlaşılmaktadır.

4.6. BEŞİNCİ ALT PROBLEME AİT BULGULAR

Tablo 4.7. Ünite ortası soruların Bloom Taksonomisi'ne göre durumu.

ÜNİTELER	SORU TÜRLERİ	BLOOM TAKSONOMİSİ						SS
		B	K	U	A	S	D	
1.ÜNİTE ÜOS	ÖZEL YAYINEVİ	3	12	2	6	1	1	25
	MEB YAYINLARI	17	6	3	9	-	1	36
2.ÜNİTE ÜOS	ÖZEL YAYINEVİ	7	27	10	10	1	11	66
	MEB YAYINLARI	31	3	2	10	-	1	47
3.ÜNİTE ÜOS	ÖZEL YAYINEVİ	24	23	-	18	7	5	77
	MEB YAYINLARI	40	24	1	17	4	3	89
4.ÜNİTE ÜOS	ÖZEL YAYINEVİ	6	13	1	3	-	8	31
	MEB YAYINLARI	27	6	1	1	5	-	40
5.ÜNİTE ÜOS	ÖZEL YAYINEVİ	22	28	6	7	4	4	71
	MEB YAYINLARI	23	10	-	9	2	1	45
6.ÜNİTE ÜOS	ÖZEL YAYINEVİ	30	26	6	6	2	5	75
	MEB YAYINLARI	34	10	-	7	-	-	51
7.ÜNİTE ÜOS	ÖZEL YAYINEVİ	10	5	3	2	-	-	20
	MEB YAYINLARI	12	16	2	3	6	2	41

Tablodan özel yayınevi ders kitabındaki ünite ortası sorularının Bloom Taksonomisi açısından durumuna bakıldığında, hazırlık sorularına oranla oldukça başarılı bir dağılımın yapıldığı anlaşılmaktadır. Soru sayısı ve oranlarına bakıldığında en başarılı dağılımın 2.ünite sorularında yapıldığı görülmektedir. 3.ünitede uygulama, 4.ünitede sentez, 7.ünitede ise hiçbir sentez ve değerlendirme sorusuna yer verilmemiştir. Bu verilerin yanında tıpkı ünite hazırlık sorularında olduğu gibi burada da soruların daha çok bilgi, kavrama ve analiz basamağına yönelik olduğu ortaya çıkmaktadır.

MEB yayını ders kitabındaki ünite ortası sorulara bakıldığında en iyi dağılımın 3. üniteye yapıldığı açıkça görülecektir. 1, 2, ve 6. ünitelerde sentez; 5 ve 6. ünitelerde uygulama; 4. ve 6. ünitelerde ise hiçbir değerlendirme sorusuna yer verilmediği anlaşılmaktadır. Yine soruların daha çok bilgi, kavrama ve analiz basamaklarına ait olduğu da görülmektedir.

4.7. ALTINCI ALT PROBLEME AİT BULGULAR

Tablo 4.8. Ünite Sonu Değerlendirme Sorularının Bloom Taksonomisi'ne Göre Durumu

ÜNİTELER	SORU TÜRLERİ	BLOOM TAKSONOMİSİ						SS
		B	K	U	A	S	D	
1.ÜNİTE ÜDS	ÖZEL YAYINEVİ	25	1	-	-	-	-	26
	MEB YAYINLARI	12	2	-	-	1	-	15
2.ÜNİTE ÜDS	ÖZEL YAYINEVİ	40	1	6	-	-	-	47
	MEB YAYINLARI	15	1	-	-	1	-	17
3.ÜNİTE ÜDS	ÖZEL YAYINEVİ	27	7	-	1	-	-	35
	MEB YAYINLARI	12	4	-	-	1	-	17
4.ÜNİTE ÜDS	ÖZEL YAYINEVİ	16	9	1	1	-	-	27
	MEB YAYINLARI	14	5	1	-	-	-	20
5.ÜNİTE ÜDS	ÖZEL YAYINEVİ	23	6	-	1	-	1	31
	MEB YAYINLARI	11	4	-	2	-	-	17
6.ÜNİTE ÜDS	ÖZEL YAYINEVİ	20	2	-	3	-	-	25
	MEB YAYINLARI	13	2	-	1	1	-	17
7.ÜNİTE ÜDS	ÖZEL YAYINEVİ	18	2	-	4	-	1	25
	MEB YAYINLARI	13	2	1	1	-	2	19

Tablodan özel yayınevi ders kitabına ait ünite sonu değerlendirme sorularına bakıldığında soruların neredeyse tamamının Bloom Taksonomisi'nin bilgi ve kavrama basamaklarına ait olduğu görülmektedir. Bunun yanında 1.ünitelerde hiçbir uygulama, analiz, sentez, değerlendirme sorusuna; 2.ünitelerde analiz, sentez, değerlendirme; 3.ünitelerde uygulama, sentez, değerlendirme, 4.ünitelerde sentez, değerlendirme; 5.ünitelerde uygulama, sentez; 6.ünitelerde uygulama, sentez, değerlendirme; 7.ünitelerde ise hiçbir uygulama ve sentez sorusuna yer verilmediği anlaşılmaktadır.

MEB yayını ders kitabına bakıldığında da durumun aşağı yukarı özel yayınevi ders kitabındaki gibi olduğu görülmektedir. Soruların neredeyse tamamının bilgi ve

kavrama basamaklarına yönelik olduğu gör÷lmektedir. Bilgi ve kavrama basamaklarının haricinde 1.÷nitede 1 sentez, 2.÷nitede 1 sentez, 3.÷nitede 1 sentez, 4.÷nitede 1 uygulama, 5.÷nitede 2 analiz, 6.÷nitede 1 analiz ve 1 sentez, 7.÷nitede 1 uygulama, 1 analiz ve 2 değerlendirme sorusunun haricinde başka soru sorulmadığı, bu yönleriyle de yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.BULGULARIN YORUMU

Hazırlık soruları tek başına ele alındığında özel yayınevine ait ders kitabındaki soruların kapsam geçerliğinin iyi olduğu anlaşılmaktadır. MEB Yayınları ders kitabındaki hazırlık sorularına genel olarak bakılırsa programa uygunluk açısından kapsam geçerliğinin iyi olduğu görülmektedir. Genel olarak ünite hazırlık soru sayılarına ve uygun soru sayısı miktarına bakılırsa kapsam geçerlik açısından MEB yayınları ders kitabının özel yayınevi ders kitabına göre daha iyi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü MEB yayını ders kitabındaki kırk beş sorunun tamamı yani % 100'ü ders kazanımlarına hitap ederken, bu oran özel yayınevi ders kitabındaki kırk dokuz sorunun kırk beşinin yani % 91'inin ders kazanımlarına uygun olduğu görülmektedir.

Bazı kazanımlara yönelik soru yöneltilmemesine rağmen özel yayınevi ders kitabındaki ünite ortası sorularının hazırlık soruları kadar olmasa da kapsam geçerliğinin iyi olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında MEB yayınları ders kitabındaki soruların ders kazanımlarına göre dağılımın özel yayınevi ders kitabına oranla daha iyi olduğu da görülmektedir. Genel olarak bakılırsa MEB yayınlarındaki ünite ortası soruların kapsam geçerliğinin iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan özel yayınevi ders kitabındaki üç yüz atmış beş sorunun üç yüz otuz ikisinin yani % 90'ının ders kazanımlarına uygun olduğu; MEB yayını ders kitabında ise üç yüz kırk dokuz sorunun üç yüz kırk birinin yani % 97'sinin program kazanımlarına uygun olduğu göz önünde bulundurulduğunda, MEB yayını ders kitabındaki ünite ortası sorularının kapsam geçerliğinin özel yayınevi ders kitabına göre daha iyi olduğu görülmektedir.

Özel yayınevi ders kitabındaki ünite sonu değerlendirme sorularının kapsam geçerliğinin iyi olduğu anlaşılmıştır. Uygun soru sayısı dikkate alındığında MEB yayını ders kitabında yer alan ünite sonu değerlendirme sorularının kapsam geçerliğinin iyi olduğu ortaya çıkmaktadır. Her iki kitaptaki ünite sonu değerlendirme soruları karşılaştırıldığında uygun soru sayısı, soru yöneltilmeyen kazanım sayısı dikkate alındığında, ünite hazırlık ve ünite ortası soruların aksine, kapsam geçerlik açısından özel yayınevi ders kitabının daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bloom Taksonomisi yönünden dikkat edildiğinde ise özel yayınevine ait ders kitabındaki ünite hazırlık sorularının Bloom Taksonomisi açısından yetersiz ve başarısız olduğu görülmüştür. Sorular orantılı şekilde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına kaydırılabildi. Yani yöneltilen sorular basamaklara eşit oranda dağıtılabildi. MEB yayını ders kitabının da Bloom Taksonomisi açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Özetle kitaptaki soruların dağılımına daha dikkat edilmeli ve Bloom Taksonomisi'nin tüm alanlarını eşit şekilde temsil edecek sorulara yer verilmeliydi. Genel olarak tablodaki verilere bakılırsa, özel yayınevine ait ders kitabındaki ünite hazırlık sorularının MEB yayını ders kitabına oranla Bloom Taksonomisi açısından biraz daha iyi hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Her ne kadar eski programa göre hazırlanmış ders kitaplarına oranla, üst düzey basamaklara yönelik soru sayısı artırılmış olsa da özel yayınevi ders kitabındaki ünite ortası soruların bunun yeterli olmaması nedeniyle dağılımın Bloom Taksonomisi açısından yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. MEB yayını ders kitabındaki ünite ortası sorulara bakıldığında da, dağılımın hazırlık sorularına oranla biraz daha başarılı olduğu görülmüştür. Kısacası, MEB yayını ders kitabındaki ünite ortası soruların genel olarak

Bloom Taksonomisi'nin tüm basamaklarına eşit şekilde dağılımının yapılmadığı anlaşılmıştır. Her iki kitaptaki veriler göz önüne alındığında Bloom Taksonomisi açısından özel yayınevine ait ders kitabındaki ünite ortası sorularının az da olsa MEB yayını ders kitabına göre daha iyi hazırlandığı sonucu elde edilmiştir.

Tablolardaki verilerden de anlaşılacağı üzere özel yayınevi ders kitabında Bloom Taksonomisi'ne göre en fazla sorunun 630 soru içinden sırasıyla 1)284 soruyla bilgi (% 45,24), 2)187 soruyla kavrama (% 29,76), 3)68 soruyla analiz (% 10,79), 4)39 soruyla değerlendirme (% 6,19), 5)36 soruyla uygulama (% 5,71) ve 6)16 soruyla sentez (% 2,54) soruları olduğu görülmektedir. MEB yayınları ders kitabına ait bölüme bakılırsa da toplam 516 sorudan sırasıyla 1)305 soruyla bilgi (% 59, 17), 2)101 soruyla kavrama (% 19,60), 3)66 soruyla analiz (% 12,80), 4)21 soruyla sentez (% 4.07), 5)11 soruyla uygulama (% 2,13) ve yine 6)11 soruyla değerlendirme (%2,13) soruları yer almaktadır. Her iki ders kitabında da sentez ve değerlendirme sorularının sıralamasının değiştiği diğer sıralamaların ise aynı olduğu görülmektedir. Verilerden de anlaşılacağı gibi özel yayınevi ders kitabı ünite sonu değerlendirme sorularına bakıldığında başarılı bir dağılımın yapılmadığı ve dolayısıyla öğrencileri üst düzeyde düşünmeye sevk edecek sorular olmadığı anlaşılmıştır.

MEB yayını ders kitabındaki ünite sonu değerlendirme soruları da Bloom Taksonomisi açısından yetersiz kalmaktadır. Eski sisteme göre hazırlanan kitaplardaki ünite sonu değerlendirme sorularının neredeyse tamamına yakınının sınıflandırmanın en alt düzeyini oluşturan bilgi (MEB yayınları % 26,9, özel yayınevi % 14,9) ve kavrama (MEB yayınları % 70,1, özel yayınevi % 71,4) basamağında olduğu anlaşılmaktadır. Genel toplama bakılırsa MEB yayınlarında bilgi+kavrama=% 97, özel yayınevi

bilgi+kavrama=% 95,2 oranında olduğu görülmektedir. İncelenen bu kitaplarda bilgi ve kavrama basamakları dışında MEB yayınları kitabında 2 analiz (% 3), özel yayınevi kitabında 3 analiz (% 3,6) ve 1 sentez (% 1,2) seviyesinde değerlendirme sorusu bulunurken, kitapların hiç birinde uygulama ve değerlendirme seviyesinde ünite değerlendirme sorusuna yer verilmemiştir.

Sağlam tarafından yapılan araştırmada 1998 sosyal bilgiler ders içeriği hakkında ortaya atılan, konuların öğrenci seviyesine uygun olmadığı, öğrencileri hayata hazırlamadığı, güncel meselelere yer verilmediği şeklindeki iddiaların 2005 MEB programıyla büyük oranda olumlu istikamette değiştiği anlaşılmıştır. Yine bu bilgiler doğrultusunda 2005 sosyal bilgiler programının da 1998 programına göre daha çok beğenilip tercih edildiği de anlaşılmaktadır. Yine 2005 programı ezberciliği tamamen olmasa da büyük ölçüde kaldırmaya yönelik katkı sağladığı görülmektedir (16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 2007: Ankara).

Yapılandırıcı anlayışı esas alarak hazırlanan ders kitaplarında öğrencinin bilgi birikim ve deneyimlerini harekete geçiren, kavram ve anlamların neler olabileceğini hissettiren, yorum yapma ortamı oluşturan metinler bulunmaktadır. Yani öğrenci merkezli bir anlayış oluşturulmuştur (Kabapınar, 2007:28-29).

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre 2005 MEB programına göre hazırlanan ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının yapılandırıcı yaklaşıma göre hazırlandığı anlaşılmıştır. Çünkü ders kazanımlarının tamamına yönelik olarak ders kitaplarında sorular yöneltilmiştir. Fakat Bloom Taksonomisi açısından bakıldığında soruların kazanımları temsil etmesine rağmen basit kaldığı, yani daha çok alt basamaklar olan bilgi ve kavrama alanlarına yönelik olduğu, uygulama, analiz,

sentez ve değerlendirme alanlarına yönelik gereken oranda soru sorulmadığı anlaşılmıştır.

5.2.ÖNERİLER

Çağdaş toplumlar yetişmekte olan genç kuşaklara kendi kültür ve yaşam biçimlerini, geçmişten günümüze yaşam tecrübelerini, ülkedeki ve dünyadaki olup biten olayları özellikle ilköğretim ikinci kademesindeki sosyal bilgiler derslerinde daha sonra da orta öğretimde sosyal bilimlere giren disiplinlerde öğretmeye çalışır. Şüphesiz bütün bunların gerçekleştirilmesi ancak eğitim yoluyla olacaktır

Ders kitaplarının eğitimin vazgeçilmez bir parçası olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Hele de Türkiye gibi gelişmekte olup da henüz eğitim olanaklarını tüm yurt çapına eşit şekilde dağıtamamış bir ülkede ders kitabının rolü daha da artmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının hazırlanmasında özellikle başta MEB olmak üzere yayınevlerine ve yazarlara büyük görevler düşmektedir. Çünkü ders kitabı ne kadar yüksek nitelikte ve ders programıyla uyumlu olursa kazanımlara ulaşmada da o ölçüde başarılı olunur. Yapılan araştırmada ders kitaplarında konuyla ilgili soruların oranı arttıkça yani kapsam-geçerliği iyi olursa öğrencilerin de kazanım ve diğer özellikler bakımından istenen seviyeye gelme şansının yükseleceğine ulaşılmıştır. Çünkü yöneltile sorular kazanımlarla uyumlu olacağından öğrenci bu soruları cevaplamak için çaba harcadığı zaman ders kazanımlarına sahip olabilecektir.

Kısacası, ders kitaplarında yer alan ünite sorularının ölçme-değerlendirmedeki yeri son derece önemli olduğundan bu soruların hazırlanmasına azami dikkat

edilmelidir. Ülkemizde bir kitabın ders kitabı olup olamayacağına MEB Talim ve Terbiye Kurulu karar verdiğiinden özellikle bu kurul meseleye hassas davranmalı ve konu hakkında seçici olmalıdır. Unutulmamalıdır ki eğitime değer verildiğinin bir kanıtı da özellikle ilk ve ortaöğretimde ders kitabı seçiminin iyi yapılmasıdır. MEB seviyeyi ne kadar yüksek tutar ve ciddiye alırsa, resmi ve özel yayınevleri de işi sıkı tutacaklar. Bu da ister istemez eğitimin kalitesini daha da artırmış olacaktır. Sadece yayınevleri değil, eğitim-öğretimin bizzat içerisinde bulunan öğretmenlere de büyük görev düşmektedir. Onlar da gerek ders esnasında öğrencilere yönelttikleri sorularda gerekse yazılı sınavlarda sordukları sorularda dikkat etmeli, soruların program ölçüsünde kapsam-geçerliğinin iyi olmasına ve Bloom Taksonomisi'nin üst basamaklarında özellikle uygulama, analiz ve sentez alanlarında yer alan sorular olmasına çalışmalılardır. Hatta MEB bu hususta hazırlanan soruları belirlenen nitelikler yönüyle değerlendirmeli, öğretmenleri bu yolda teşvik edici tedbirler almalı, hatta öğretmen seçiminde yapılan KPSS sorularının da bu yönden uygun olmasını sağlamalıdır. Çünkü yapılan bilimsel araştırmalar, soruların özellikle Bloom Taksonomisi'nin alt basamaklarına hitap ettiğini ortaya koymuştur.

Son olarak, gerek ilköğretim 6.sınıf ders kitaplarında ve gerekse diğer ders kitaplarında uygulanan ölçme ve değerlendirme çalışmalarında dikkat edilmesi gereken noktaları şöyle sıralayabiliriz:

1. Hem ilköğretim 6. sınıf ders kitapları ve hem de sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme çalışmaları “*karma*” bir yaklaşımla hazırlanmış olmalıdır. Diğer bir ifadeyle tüm yazılı ve sözlü anlatım yeterliliklerini ölçen soru şekilleriyle öğrencilerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

2. Ders kitaplarında yer alan ünite sorularında kapsam geçerliliği sağlanmalıdır. Soruların sadece bilişsel alanın bilgi basamağındaki sorulardan sorulmamasına özen gösterilmeli uygulama, analiz ve sentez basamağına da yer verilmelidir.

3. Ders kitaplarında testle ölçme ve değerlendirme çalışmalarına büyük çoğunlukla yer verilmediği görülmektedir. Bu sebeple öğrencinin okuma-anlama gücünü ölçmeye yönelik olarak çoktan seçmeli sorulara daha fazla yer verilmelidir. Ayrıca kitabın sonunda mutlaka cevap anahtarı bulunmalıdır.

4. Konuların verilişi sırasında uyarıcı, pekiştirici, geliştirici ve araştırma sorularına yer verilmelidir. Ayrıca sorular öğrencilerin kendi kendilerini değerlendirmeye imkân tanınmalıdır.

5. Öğrenciye sadece sınav notunu bildirmek, nitelikli ve yeterli bir geri bildirim değildir. Notun yanı sıra öğrenciye eksikliklerinin neler olduğu ve bunların nasıl ortadan kaldırılabileceğine yönelik bildirimlerde bulunulmalıdır. Geri bildirim yönlendirici ve pekiştirici olması gerekmektedir.

6. Ünite başlarındaki hazırlık çalışmaları öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olmalı ve öğrencileri üniteye motive etmelidir.

7. Ders kitaplarının yazımı sürecinde sadece alan uzmanları değil, program geliştirme uzmanları, eğitim psikologu, görsel ve fiziksel tasarımcılar ve dilbilimciler de yer almalıdır (Yaşar, 2005).

Son olarak okutulmakta olan tüm ders kitaplarının bu yönleriyle uygunlukları araştırılmalı, varsa bir eksiklik, giderilmesi yönüne gidilmelidir.

6.KAYNAKLAR

- Akpınar, E. (2003), “*Ortaöğretim Coğrafya Dersleri Yazılı Sınav Sorularının Bilişsel Düzeyleri*”, Atatürk Üniversitesi, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, Erzincan, (http://85.97.130.106/EEF_Dergi/eakpinar.pdf).
- Balcı, A. (2005), *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Pegema Yayıncılık, 5. baskı, Ankara.
- Baykul, Y. (2000), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ÖSYM Yayınları, 3. baskı, Ankara.
- Baysen, E. (2006), “*Öğretmenlerin Sınıfta Sordukları Sorular İle Öğrencilerin Bu Sorulara Verdikleri Cevapların Düzeyleri*”, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:14, Kastamonu, (<http://www.ksef.gazi.edu.tr/dergi/pdf/Cilt-14-No1-2006Mart/21-28.pdf>).
- Bilen, M. (1999), *Plandan Uygulamaya Öğretim*, Anı Yayıncılık, 5.baskı, Ankara.
- Bloom. B. (1965), *Taxonomy of Educational Objectives-The Classification of Educational Goals*, David McKay Company, New York.
- Büyükalın, S. (2004), *Soru Sorma Sanatı*, Asil Yayınları, 2. baskı, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2006), *Veri Analizi El Kitabı*, Pegema Yayıncılık, Ankara.
- Colletta, E. ve Chiapetta, A. (1989), *Science Instruction in the Middle and Secondary Schools (second edititon)*, Merrill Publishing Company, Toronto, Canada.
- Demirel, Ö. , Seferoğlu, S. Sadi ve Yağcı E. (2001), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Pegema Yayıncılık, Ankara.
- Demirel, Ö. (2003), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pegema Yayıncılık, Ankara.

- Doğan, H. (1982), *Analiz ve Program Hazırlama*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:120, Ankara.
- Erden, M.(2003), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınevi, Ankara.
- Ereş, F. (2004), “*Eğitimin Sosyal Faydaları*”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı:167, Ankara.
- Erginer, E. (2006), *Öğretimi Planlama, Uygulama ve Değerlendirme*, Pegem Yayıncılık, 3 baskı, Ankara.
- Erkuş, A. (2006), *Ölçme ve Değerlendirme*, Ekinoks Yayınları, Ankara.
- Ertürk, S. (1966), *Planlı Eğitim ve Değerlendirme*, Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yayınları, Ankara.
- Fer, S. (2006), “*Öğretmenlerde ve Öğrencilerde Yapılandırıcı Öğrenme Ortamı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması Nedir?*”, Cilt 2, Sayı 1, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Fidan, N. (1982), *Öğrenme ve Öğretmede Kuramlar-İlkeler-Yöntemler*, Tekışık Matbaası, Ankara.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1986), *Eğitim Bilimine Giriş*, Repa Eğitim Yayınları, Ankara.
- Genç, E. ve diğeri (2007), *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İlköğretim 6*, MEB Devlet Kitapları, Kelebek Matbaacılık,3. baskı, İstanbul.
- Güngördü, E. (2002), *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Nobel Yayınları, 2. baskı, Ankara.
- Hesapçioğlu, M.(1998), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Beta Yayın, 5. baskı, İstanbul.
- Hovardaoğlu, S., Sezgin, N. (1993), *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme Standartları*, ÖSYM yayınları, Ankara.

- İşman, A. (2005), *Türk eğitim Sisteminde Ölçme ve Değerlendirme*, Pegema Yayıncılık, 3. baskı, Ankara.
- Kabapınar, Y. (2007), *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Maya Akademi Yayınevi, 1. baskı, Ankara.
- Kalaycı, N. (2001), “*Soru Sorma Becerisinde Ustalaşmak*”, Sosyal Bilimler Dergisi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karasar, N. (2004), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Kempa, R. (1986), *Assesment in Science*, Cambridge University, U.K.
- Kemertaş, İ. (2003), *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Birsen Yayınevi, Ankara.
- Kına, H. (2005), *14. Eğitim Bilimleri Kongresi, Kongre Kitabı Cilt 2*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Kılıç, A., Seven, S. (2002), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Pegema Yayıncılık, Ankara.
- Koray, Ö., Altunçekiç, A., Yaman, S. (2008), “*Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Soru Sorma Becerilerinin Bloom Taksonomisi’ne Göre Değerlendirilmesi*”, Gazi Üniversitesi yayınları, Ankara, (<http://www.egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/say117/4-FEN>).
- Kolukısa, E.A. ve diğerleri (2006), *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*, A Yayınları, Ankara.
- Koyuncu, S. (2006), “*Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü Başarıyı Arttırma Projesi Kapsamında Düzenlenen 8. Sınıf Sınavlarında Sorulan Türkçe Dersi Soruları Hakkında Rapor*”, İl Milli Eğitim Müdürlüğü Başarıyı Arttırma

- Projesi, Çanakkale, (<http://www.selcukhoca.com/dosyalar/basariyi-artirma-projesi-turkce-raporu.doc>)
- Küçükahmet, L. (1999), *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Alkım Yayınları, 10. baskı, İstanbul.
- MEB, (1997), *İlköğretimde Sosyal Bilgiler Öğretimi*, MEB yayınları, Ankara.
- MEB,(2004), “İlköğretim 2. kademe Sosyal Bilgiler Müfredat Programlarına Eleştirel Bir Bakış”, Güçlü, Y., *1.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, 1. baskı, Ankara.
- MEB, (2000), *İlköğretim Programı Ders Programları*, MEB Yayınları, Ankara.
- MEB, (2007), *Mevzuat Bankası, Tebliğler Dergisi Sayısı: 2597, Haziran 2007*, MEB Yayınları, Ankara.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2005), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Klavuzu (6.-7. sınıflar)*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- MEB, (2006), *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6.Sınıf Öğretim Programı Klavuzu*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- MEB, (2004), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları*, Ankara.
- Mehrens, W.A ve Lehmann, I.J. (1991), *Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, Harcourt Brace Jonanovich: Forth Worth.
- Nas, R. (2000), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ezgi Kitabevi, 1. baskı, Bursa.
- Naylor, D. ve Diem, R. (1987), *Elementary and Middle School Social Studies*, Random House, Newyork.
- Öktem, G. (2006), *İlköğretim 4. ve 5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri(Yeni Programın Pilot*

- Uygulaması-Samsun Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Özçelik, D.A. (1992), *Ölçme ve Değerlendirme*, ÖSYM Yayınları, 2. baskı, Ankara.
- Özpınar, D. (2008), *Geçerlik*, AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon,
(<http://www.aku.edu.tr/gocak/testgelistirme/gecerlik.pdf>).
- Öztürk, C. ,Otluoğlu, R.(2002), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Pegema Yayıncılık, 1. baskı, Ankara.
- Öztürk, C., Dilek, D. (2004), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegema Yayıncılık, 4. baskı, Ankara.
- Sönmez, V. (1994), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Şafak Matbaası, 1. baskı, Ankara.
- Sözer, E. (1998), *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Şahin, C. (2003), *Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Şencan, H. (2005), *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Sönmez, V. (1996), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegema Yayıncılık, 2. baskı, Ankara.
- Tan, Ş., Kayabaşı, Y., Erdoğan, A. (2002), *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, Anı Yayıncılık, 3. baskı, Ankara.
- Tan, Ş. (2005), *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, Pegema Yayıncılık, 7. baskı, Ankara.
- Tekin, H. (2000), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Yargı Yayınevi, 16. baskı, Ankara.

- Tekindal, S. (2002), *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Etkinlikleri*, Evrim Yayınevi, 1. baskı, İstanbul.
- Tosunoğlu, Arslan, Karakuş, (2005), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme*, Anıtepe Yayıncılık, 2.baskı, Ankara.
- Turgut, M.F. (1992), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*, Saydam Matbaacılık, 9. baskı, Ankara.
- Yaşar, O. (2008), “*Türkiye’de Okutulan Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Ölçme-değerlendirme Çalışmalarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*”, Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale, (<http://www.inased.org/yasar.htm-693k>).
- Yılmaz, H. ve Sünbül, A. Murat, (2000), *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Mikro Yayıncılık, 1.baskı, Konya.
- Yılmaz, H. (2004), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Çizgi Kitabevi, 7. baskı, Konya.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Yiğit, N., Alev, N. ve Devicioğlu, Y. (2005), “*Ölçme ve Değerlendirme Alanındaki KPSS Sorularının Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi*”, 14. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Kongre Kitabı cilt 2, Anı yayıncılık, Ankara.
- Yiğit, N. , Akdeniz, A.R. (2008), “*Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Kullandıkları Ölçme Araçlarının Kapsam-geçerliliği Yönünden Araştırılması*”, KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi, Trabzon (<http://www.fedu.medu.edu.tr/UFBMEk-5/b-kitabi/PDF/Fen/Bildiri/t92.pdf>).

7. ÖZGEÇMİŞ

1977’de Tokat/Zile’de doğdu. İlköğrenimini Turhal’da, orta öğrenimini Tokat’ta tamamladı. Lisans öğrenimini ise Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Amasya Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Bölümü’nde tamamlayarak 2001 yılında mezun oldu. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde sosyal bilgiler öğretmeni olarak atandı. 2005 yılından itibaren Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Bilim Dalı alanında yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.